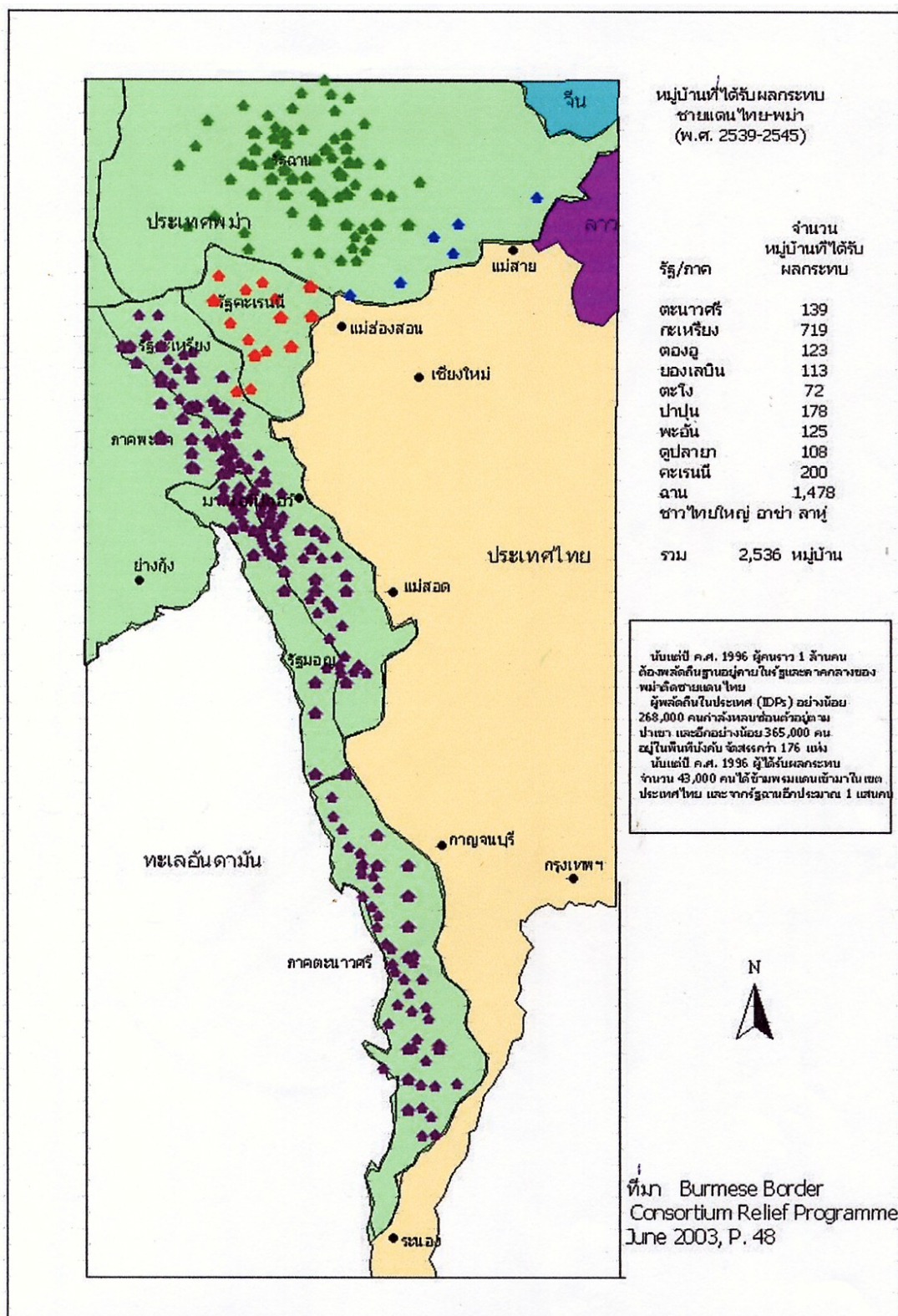

กล่าวโดยสรุปก็คือ สถานการณ์ทางการเมืองทั้งในระดับชาติ (ระหว่าง SPDC และ NLD) และระดับท้องถิ่น (SPDC และกองกำลังชนกลุ่มน้อย) ภายในประเทศพม่ายังไม่มีเสถียรภาพอันจะก่อให้เกิดความสงบภายในประเทศและบริเวณชายแดนได้ นอกจากนี้จะยังไม่มี ความสงบแล้ว สถานการณ์ความขัดแย้งและการสู้รบยังก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่น ภายในประเทศ เกิดบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (IDPS) กลุ่มนี้มีจำนวนประมาณ 632,978 คน เฉพาะในเขตอยู่ใกล้ชายแดนไทย และมีโอกาสสูงที่อาจจะหลบหนีเข้ามาในเขตไทย ถ้าสถานการณ์เอื้ออำนวย จึงพอให้ประมวลภาพชายแดนได้ว่ายังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่อาจจะเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทย หากสถานการณ์การเมืองยังไม่สงบ โอกาสที่จะส่งกลับผู้หนีภัยที่ยังคงอาศัยอยู่ในประเทศไทย ก็จะมีน้อยมาก ในขณะที่โอกาสที่ต้องรับ “ผู้มาใหม่” ก็มีอยู่สูงมากเช่นกัน

4.7 นโยบายต่อผู้หนีภัยการสู้รบของ SPDC : เจื่อนตายสุดท้าย

ในบรรดาเงื่อนไขสำคัญของการส่งกลับผู้หนีภัยไม่มีประเด็นใดสำคัญเท่ากับนโยบายต่อผู้หนีภัยของรัฐบาลพม่า เพราะการจัดการปัญหาจะคลี่คลายได้ยากหรือง่ายอยู่ที่สาระสำคัญว่ารัฐบาลพม่าคิดอย่างไรต่อผู้หนีภัยและมีนโยบายในการจัดการกับปัญหานี้อย่างไร สำหรับ รัฐบาลพม่าได้วิเคราะห์ลักษณะของผู้หนีภัยที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยโดยแยกแยะออกเป็น 3 ประเภท ด้วยกันคือ²⁹

- 1) เป็นชาวบ้านธรรมดาที่อาศัยอยู่ในเขตที่มีการสู้รบหรือเขตอิทธิพลของกองกำลังชนกลุ่มน้อย และถึงแม้ว่าชาวบ้านเหล่านี้จะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงที่เป็นทหารของกองกำลังชนกลุ่มน้อย แต่พวกเขาก็ไม่ได้ให้การสนับสนุน บางคนจำเป็นต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่
- พักพิงอย่างไม่เต็มใจ พวกนี้จะถูกต้อนเข้ามาอยู่ในค่ายหรือพื้นที่พักพิงชั่วคราวโดยทหารกะเหรี่ยงและทหารคะยาห์ และจะถูกล้างสมองให้กลัวทหารพม่า ดังนั้นเมื่อทหารพม่าเข้าไปในหมู่บ้านพวกนี้ก็จะหนี
- 2) เป็นผู้ลี้ภัยการเมือง กลุ่มนี้จะได้แก่ผู้นำ นักเคลื่อนไหวทางการเมืองและบรรดาสมาชิกในครอบครัวของกองกำลังชนกลุ่มน้อย รัฐบาลถือว่าบุคคลเหล่านี้หนีมาประเทศไทย เพราะพวกเขาเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงคราม นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่ม “กองโจร” ที่ใช้วิธีลอบโจมตีทหารพม่าและหนีเข้ามาหลบซ่อนตัวอยู่ในค่ายหรือพื้นที่พักพิง พวกนี้ใช้ความช่วยเหลือในค่ายผู้ลี้ภัยมาเป็นประโยชน์ของพวกเขา ดังนั้นรัฐบาลพม่าจึงมองพื้นที่พักพิงว่าเป็นพื้นที่ที่ “เต็มไปด้วยเสียงอึกกระทึกจากรถยนต์และรถมอเตอร์ไซด์ เสียงดนตรีไทยตลอดจนเสียงเชียร์มวยไทยและไก่ชน มีกระป๋องเบียร์สิงห์และขวดเหล้าแม่โขงกองท่วมหัวเป็นภูเขาเลากาอยู่ภายในพื้นที่ค่ายผู้อพยพ” ในความเห็นของรัฐบาลพม่าบุคคลกลุ่มที่เรียกว่า ผู้อพยพหนีหากินอยู่ด้วยการให้ความร่วมมือกับ NGOs
- 3) กลุ่มนี้ประกอบไปด้วยทหารและครอบครัวทหารของกองกำลังชนกลุ่มน้อย และบทความในหนังสือพิมพ์พม่าจะกล่าวว่า “ค่ายผู้

²⁹ “The Other Country,” *New Light of Myanmar* (8-9 May, 1995) : p. 9.

อพยพตามชายแดนไทย-พม่าเป็นค่ายแค่เพียงในนามเท่านั้น เพราะบรรดาผู้คนที่อาศัยอยู่ในค่ายไม่ใช่ใครอื่นหากแต่เป็นสมาชิกกองกำลังชนกลุ่มน้อย และครอบครัวตลอดจนแรงงานเดือนเท่านั้นเอง”

โดยสรุปก็คือ ค่ายผู้อพยพหรือพื้นที่พักพิงเป็น “แหล่งหลบภัยที่ดีเยี่ยมของกองกำลังชนกลุ่มน้อย เมื่อพวกเขาเห็นว่ากำลังจะถูกบดขยี้จากกองทัพพม่า” และการที่รัฐบาลไทยยังคงอนุญาตให้ผู้หนีภัยอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงก็เพื่อประโยชน์ในการสานสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก และการมีแนวกันชนไว้ป้องกันตนเองไปพร้อมๆ กับมีแหล่งสำหรับใช้แรงงานราคาถูกอีกด้วย ในส่วนของนโยบายของรัฐบาลพม่าที่มีต่อผู้อพยพในไทยนั้นได้ถูกระบุไว้ในคำกล่าวของ พลโทชิน ยุ้นต์ เลขาธิการอันดับ 1 ของ SPDC (ตำแหน่งในขณะนั้น) เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2000 ในโอกาสครบรอบ 50 ปีของ UNHCR ว่า³⁰

“เราตระหนักดีว่าประเทศเพื่อนบ้านของเรา (ประเทศไทย) ให้ที่พักแก่กลุ่มบุคคลที่เรียกว่า ผู้ลี้ภัยในพื้นที่พักพิงชั่วคราวในบริเวณชายแดนด้านตะวันออก บรรดาชาวบ้านในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบ ในลักษณะนี้ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นพวกกระทำผิดและหลบหนีเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง เป็นผู้ออกนอกประเทศอย่างผิดกฎหมาย เป็นกองโจรและสมาชิกครอบครัวและบรรดาผู้ต่อต้านรัฐบาลทั้งหลาย ใครก็ตามที่ยอมรับบุคคลเหล่านี้และให้ความคุ้มครองในฐานะผู้ลี้ภัยก็จะเป็นการไม่ยุติธรรมต่อประเทศถิ่นกำเนิด (ประเทศพม่า) เพราะกิจกรรมของกองกำลังชนกลุ่มน้อยในบริเวณชายแดนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ถ้ากองโจรเหล่านี้จะเดินทางกลับประเทศ และเข้ามาผสมผสานกับประชาชนใหม่อีกครั้งในฐานะผู้ลี้ภัย ก็จะเป็นภัยต่อความสงบและเสถียรภาพของประเทศชาติ ประเทศพม่ารู้สึกสำนึกในบุญคุณของประเทศเพื่อนบ้าน แต่พม่าก็คิดว่าการแก้ปัญหานี้ควรกระทำในลักษณะทวิภาคี ความช่วยเหลือขององค์การการกุศลต่างชาตินั้นจะเป็นที่ยอมรับด้วยความซาบซึ้งใจอย่างสูง หากว่าความช่วยเหลือนั้นจะจำกัดอยู่แค่เพียงความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมแต่ไม่ควรมุ่งหวังที่จะเข้าไปแทรกแซงทางการเมือง ”

สุนทรพจน์ของ พลเอก ชิน ยุ้นต์ มินียะสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลพม่าไม่ได้มองว่า บุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงเป็นผู้หนีภัยจริงๆ และหากจะมีบ้างก็เป็นส่วนน้อย แต่ส่วนใหญ่แล้วก็คือบรรดาผู้นำชนกลุ่มน้อยและนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลพม่าเกือบทั้งนั้น ส่วนพวกที่เป็นชาวบ้านธรรมดา นั้นล้วนมีความปรารถนาที่จะกลับพม่า และได้มีตัวอย่างในหลายกรณีที่มีคนกลับไปยังพม่า ซึ่งรัฐบาลก็ได้ให้ความช่วยเหลือในการ

³⁰ Kyemon, December 15, 2000. อ้างใน Maung Aung Myoe, “Neither Friend Nor Foe,” Institute of Defence and Strategic Studies, Singapore, 2002, p. 85.

ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนใหม่และให้ความคุ้มครอง รัฐบาลพม่าได้ยกตัวอย่างกรณีการเดินทางกลับบ้านของชาวโรฮิงยา³¹ ซึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณชายแดน บังคลาเทศ-พม่า และกลุ่มมอญซึ่งเคยเป็นผู้หนีภัยและอาศัยอยู่ในพื้นที่พม่าภายในประเทศ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวกะเหรี่ยง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงพุทธ (DKBA) และกะเหรี่ยง KNU ภายใต้การนำของพะโด อองซาน (Phado Aung San) ซึ่งอดีตเคยเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางของ KNU แต่เกิดความขัดแย้งกับ KNU และหันไปสวมมิกัดต่อรัฐบาลพม่าแทนว่าเป็นกรณีพิพจน์ว่าแท้จริงแล้วยังมีประชาชนพม่าที่ต้องการเดินทางกลับประเทศ

รัฐบาลพม่าเชื่อว่าการแก้ไขปัญหारेื่องผู้หนีภัยนั้นทำไม่ยาก นั่นคืออพยพค่ายทั้งหลายเข้าไปในเขตไทยและรวมกันไว้ในค่ายใหญ่เพียงพื้นที่เดียวและต้องทำการแยกผู้ที่อยู่ในค่ายนี้เป็นผู้หนีภัยจริง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ไทยจะต้องแยกบุคคลที่มีความปรารถนาที่จะเดินทางกลับไปตั้งถิ่นฐานใหม่อีกครั้งในประเทศพม่าออกจากบุคคลที่ยังมีความปรารถนาที่จะเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือต่อสู้ทางทหารกับรัฐบาลพม่าต่อไป กลุ่มที่ต้องการกลับพม่าให้รวมไว้ด้วยกัน แล้วให้เจ้าหน้าที่ไทยติดต่อกับรัฐบาลพม่าและองค์กรต่างชาติเช่น UNHCR เพื่อการตั้งถิ่นฐานใหม่ในพม่า แต่สำหรับกลุ่มบุคคลที่ยังคงต้องการต่อสู้ทางทหารและเคลื่อนไหวทางการเมือง ควรจะถูกผลักดันออกจากประเทศไทย ถ้าหากว่ารัฐบาลไทยอยากจะแสดงตนว่ามีความจริงใจที่จะดำเนินนโยบายเพื่อนบ้านที่ดีแทนนโยบายสร้างแนวกันชน³²

นโยบายและแนวคิดของรัฐบาลพม่าซึ่งสะท้อนในวาระต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับผู้หนีภัย แสดงให้เห็นว่า การส่งกลับผู้หนีภัย จะยังไม่เกิดขึ้นได้หากยังไม่มี การแก้ไขข้อข้องใจต่อประเด็นกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ยังอาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทยโดยเฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยง KNU และกลุ่มคะยาห์ เพราะรัฐบาลพม่าจะอ้างว่ารัฐบาลไทยต้องการให้ความช่วยเหลือกองกำลังชนกลุ่มน้อย ดังนั้นตราบไต่ที่ยังไม่มีการเจรจาหยุดยิง (ceasefire) ระหว่างกองกำลังสองกลุ่มกับรัฐบาลพม่า ตราบไต่ที่ยังไม่มีกระบวนการเข้าสู่การเจรจาด้านการเมืองอย่างแท้จริงระหว่างรัฐบาลพม่ากับองค์กรทางการเมืองของชนกลุ่มน้อย และกองกำลังชนกลุ่มน้อยยังคงตั้งฐานที่มั่นบริเวณชายแดนไทย-พม่า ตราบไต่ที่หนทางสู่การเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลพม่าเพื่อการส่งกลับผู้หนีภัยสู่มาตุภูมิก็จะต้องถูกเลื่อนให้ห่างไกลออกไป

4.8 กรณีตัวอย่าง การส่งกลับผู้หนีภัยชาวมอญ

นโยบายการส่งกลับผู้หนีภัยได้ถูกนำมาทดลองปฏิบัติอย่างเป็นทางการโดยรัฐบาลไทย ได้แก่ การส่งกลับผู้หนีภัยชาวมอญในปีค.ศ. 1995 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่ใกล้กับการเจรจา

³¹ โรฮิงยา เป็นผู้ลี้ภัยจากพม่าที่หนีภัยไปอยู่ประเทศบังกลาเทศในปี ค.ศ. 1992 ประมาณ 200,000 คน UNHCR ได้ประสานงานกับรัฐบาลพม่าและรัฐบาลบังกลาเทศในการส่งกลับผู้ลี้ภัยเหล่านี้

³² Ibid., Neither Friend Nor Foe

หยุดยิงระหว่างกองกำลังของพรรคมอญใหม่ (New Mon State Party - NMSP) ในวันที่ 29 มิถุนายน 1995 โดยมีนายส่วย จิน (Swe Kyin) ประธานพรรคมอญใหม่เป็นผู้ลงนามในข้อตกลงกับผู้แทนรัฐบาลทหารพม่า³³ และจากการเจรจาหยุดยิง (ceasefire) กับรัฐบาลพม่านี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งกลับผู้หนีภัยฯชาวมอญ เนื่องจากทั้งสองฝ่ายได้ทำข้อตกลงว่าจะไม่มีการสู้รบเขตมอญอีกต่อไป และพรรคมอญใหม่ก็จะมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองในเขตพื้นที่ของมอญบางส่วนตามที่ได้ทำข้อตกลงกับรัฐบาลพม่า ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงเชื่อว่าการหยุดยิงจะทำให้ไม่มีการสู้รบและสถานการณ์เหมาะสมกับการสนับสนุนให้มีการส่งกลับผู้หนีภัยฯ ชาวมอญ

ผู้หนีภัยฯชาวมอญได้เข้ามาอยู่ในเขตประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เมื่อกองทัพพม่าสามารถตีฐานที่มั่นบริเวณตรงข้ามเขตด่านพระเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ในครั้งนั้นมีชาวมอญหนีเข้ามาประมาณ 15,000 คน โดยในเบื้องต้นชาวมอญเหล่านี้พากันไปอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่เป็นชาวมอญในอำเภอสังขละบุรี หากแต่เมื่อจำนวนของผู้หนีภัยฯมากขึ้น รัฐบาลไทยจึงอนุญาตให้ตั้งเป็นพื้นที่พักพิงจำนวน 7 แห่ง ตามตะเข็บชายแดนไทย-พม่าในบริเวณจังหวัดกาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์ เพื่อให้เป็นที่พำนักก่อนที่จะยุบรวมเป็น 1 พื้นที่ใหญ่ คือ พื้นที่พักพิงบ้าน โล โละ (Loh Loe) ส่งผลให้พื้นที่พักพิงโลโละมีประชากรหนาแน่นถึง 8,000 ในปีค.ศ. 1992

เอกสารของกลุ่มมอญระบุว่า การยุบรวมพื้นที่พักพิงชั่วคราวเล็ก ๆ จำนวนหลายค่ายเพื่อรวมเป็นพื้นที่พักพิงใหญ่เพียงแห่งเดียวนั้นเกิดขึ้นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยบังคับให้มีการยุบรวม นอกจากนี้ยังบังคับให้ย้ายพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านโลโละออกไปไกลจากเขตไทยโดยให้ย้ายไปชิดชายแดนพม่าให้มากขึ้น คือที่บ้านสะลอคคานี (Halockkani) ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วเป็นพื้นที่ในเขตพม่าและอยู่ห่างจากค่ายทหารพม่าเพียง 5 กิโลเมตร มิใช่อยู่ในเขตประเทศไทยแต่อย่างใด โดยอ้างว่า รัฐบาลพม่าให้สัญญาว่าจะไม่ทำร้ายชาวมอญที่ค่ายสะลอคคานี และถึงแม้ว่ากลุ่มผู้นำมอญจะขอร้องให้รัฐบาลไทยระงับการย้าย แต่ก็ไม่ได้รับความเห็นใจแต่อย่างใด ดังนั้นพื้นที่พักพิงโลโละซึ่งมีประชากรทั้งหมดในปีค.ศ. 1994 ประมาณเกือบ 8,000 คน ซึ่งรวมถึงผู้หญิง 1,400 คน และเด็กอีก 4,700 คน จำเป็นต้องย้ายโดยไม่เต็มใจ การย้ายประชากรจากพื้นที่พักพิงโลโละไปยังสะลอคคานี จึงเท่ากับเป็นการผลักดันกลับไปยังประเทศพม่านั้นเอง³⁴ การย้ายประชากรชาวมอญกลับพม่าใช้เวลา 3 เดือน โดยเริ่มต้นใน

³³ จากการสัมภาษณ์ นายส่วย จิน ถึงสาเหตุที่ตัดสินใจเจ้าข้อตกลงหยุดยิงกับรัฐบาลพม่า นายส่วย จิน กล่าวว่า “ลูกหลานพากันมาตายในการสงครามมากพอแล้ว ถึงคราที่จะต้องหยุดฆ่าฟันกับเสียที่ “สัมภาษณ์เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 ในเขตรัฐมอญใกล้ชายแดนไทย

³⁴ Mon Nation Relief Committee, “Mon Refugees : Hunger for Protection in 1994” (M.N.R.C, Bangkok, 1994), p. 32-34.

เดือนกุมภาพันธ์ 1994 และสิ้นสุดในเดือนเมษายน 1994 แต่ต่อมาเมื่อทหารพม่าได้บุกไปโจมตีหมู่บ้านบะเร็ดตุนพ่ายของมอญซึ่งอยู่ใกล้พื้นที่พักพิงฯสะลอคคานี ทำให้ผู้หนีภัยฯชาวมอญจากพื้นที่พักพิงฯสะลอคคานีหนีเข้ามาในเขตไทยอีก ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้อนุญาตให้อยู่เป็นการชั่วคราว แต่ให้ย้ายออกไปเมื่อเหตุการณ์สงบ

คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวมอญ (The Mon Relief Committee) ได้พยายามประสานงานกับรัฐบาลไทย โดยการส่งหนังสือถึงหน่วยราชการไทยเพื่ออธิบายเหตุการณ์บริเวณชายแดนว่ายังไม่มีควมสงบอย่างแท้จริง และถึงแม้ว่าในบางแห่งจะไม่มีการสู้รบแต่การละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ยังมีอยู่ ผู้หนีภัยฯยังไม่มีควมมั่นใจในความปลอดภัย จากปฏิบัติการของทหารพม่า หากแต่รัฐบาลไทยยังคงยืนยันว่า หลังการเจรจาหยุดยิง (ceasefire) แล้ว สถานการณ์การสู้รบก็จะหมดไป และรัฐบาลไทยยังคงยืนยันนโยบายที่จะรับเฉพาะผู้ที่หนีภัยจากการสู้รบเท่านั้น เมื่อเหตุการณ์สงบแล้ว บุคคลที่อยู่ในไทยก็ไม่ใช่ “ผู้หนีภัยฯ” อีกต่อไปและไม่มีเหตุผลที่จะคงอยู่ในประเทศไทย ดังนั้นจึงดำเนินการให้มีการเดินทางกลับพม่าอย่างต่อเนื่อง การส่งกลับในครั้งนี้ UNHCR ไม่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนั้น UNHCR ไม่เรียกการกลับประเทศของชาวมอญว่าเป็น “การถูกบังคับให้กลับถิ่นฐาน” (forced repatriation) หากแต่เรียกลักษณะการกลับประเทศของชาวมอญว่า “spontaneous repatriation” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการกลับโดยสมัครใจหากแต่ UNHCR ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการในการอำนวยความสะดวกการเดินทางกลับเท่านั้น³⁵

ในเดือนมีนาคมและเมษายน 1996 ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทยตามค่ายต่างๆ จึงทยอยกันกลับไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตพม่าเพราะเข้าใจว่ารัฐบาลไทยจะไม่อนุญาตให้อยู่และ UNHCR จะไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ หากแต่ชาวมอญส่วนใหญ่ก็ยังไม่กล้ากลับไปอยู่ที่หมู่บ้านเดิมอยู่ดี ทั้งนี้เพราะการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังคงมีอยู่ในเขตรัฐมอญ³⁶ โดยเฉพาะในเขตที่มีการก่อสร้างท่าอากาศยาน และมีการสร้างทางรถไฟ-ทวาย เพื่ออำนวยความสะดวกขนส่งวัสดุและทหารเพื่อป้องกันท่าส่งก๊าซจากแหล่งยาดานาไปยังบ้านนัต-อิตอง เพื่อเข้าสู่ประเทศไทยตรงบริเวณชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี ดังนั้นผู้หนีภัยฯชาวมอญส่วนใหญ่จึงยังคงอาศัยกันอยู่ที่พื้นที่พักพิงฯสะลอคคานีซึ่งอยู่ติดกับเขตแดนไทยในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยไม่กล้าเดินทางกลับถิ่นฐานเดิมในรัฐมอญและยังคงรับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติ อาทิเช่น BBC ต่อไป

กรณีตัวอย่างของการส่งกลับผู้หนีภัยฯชาวมอญดูจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะการดำเนินการเป็นไปอย่างทุลักทุเลและดูเหมือนจะได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จาก

³⁵ Report on a Workshop about Refugee Issues for Refugee and their Thai Friends, “Looking in to the Future” organized by Friend without Border, July 2000, pp. 31-32.

³⁶ Ibid.

องค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติหลายองค์กรด้วยกัน ซึ่งพอจะประมวลข้อต้อยของการส่งกลับในครั้งนี้ได้ดังนี้คือ

1. มีเหตุการณ์หลายกรณีที่บ่งบอกว่าผู้หนีภัยชาวมอญถูกบังคับให้ออกจากประเทศไทย³⁷
2. การเดินทางกลับไม่ได้มีการเตรียมตัวที่ดี ทำให้ผู้หนีภัยฯไม่สามารถเดินทางกลับไปยังบ้านเกิดได้ เพราะสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนยังมีอยู่ การแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืน (durable solution) ยังไม่เกิดขึ้น อีกทั้งการแก้ไขปัญหาทางการเมืองระหว่างพมามีใหม่ และรัฐบาลพม่าที่แท้จริงยังไม่เกิดขึ้น จะมีก็เพียงแต่การหยุดยิงเท่านั้น ทำให้ผู้หนีภัยฯยังคงค้างอยู่ที่พื้นที่พักพิงฯสะลอคคานี และปัจจุบันองค์กรการกุศล BBC ก็ยังคงให้ความช่วยเหลืออยู่ต่อไป
3. ไม่มีหน่วยงานใดติดตามเข้าไปให้ความคุ้มครอง ช่วยเหลือ หรือติดตามผลความเป็นอยู่ของผู้หนีภัยฯหลังเดินทางกลับประเทศพม่าแล้ว
4. รัฐบาลพม่ายังคงไม่อนุญาตให้ UNHCR เข้าไปให้ความช่วยเหลือชาวมอญผู้เดินทางกลับ
5. พื้นที่ที่ผู้เดินทางมอญส่วนใหญ่เดินทางกลับอาศัยอยู่เป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานหรือทำการเกษตร อีกทั้งรัฐบาลพม่าไม่อนุญาตให้องค์กรการกุศล UNHCR ให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาชุมชนและอาชีพ ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวได้ ตั้งพึงพาความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติ ในขณะที่อีกหลายคนยังคงพยายามลักลอบเข้าเมืองเพื่อมาหางานทำและกลายเป็นแรงงานเถื่อน

จากการสัมภาษณ์นายอำเภอและปลัดอำเภอที่มีชายแดนติดกับพม่าด้านรัฐมอญ (ตรงข้ามกับอำเภอสังขละบุรีและทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี) พบว่าปัจจุบันยังมีผู้เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายเข้ามาในเขตไทยเป็นประจำทุกวัน โดยเฉพาะชาวมอญ เพราะแม้กระทั่งในปัจจุบันก็ยังไม่มีพื้นที่พักพิงฯให้พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง จึงทำให้โอกาสของการกระจายตัวเข้าสู่พื้นที่ชั้นในของประเทศไทยมีสูง เพราะไม่มีพื้นที่กรองและดักคนไว้ในบริเวณชายแดน บุคคลเหล่านี้โดยแฝงตัวเข้าเป็นแรงงานเถื่อน ซึ่งยากต่อการควบคุม โดยเฉพาะในกรณีที่เข้าไปเป็นแรงงานในโรงงานที่ผู้ประกอบการไม่นำลูกจ้างต่างชาติไปขึ้นทะเบียน ทำให้ไม่ทราบจำนวนที่แท้จริง และไม่สามารถติดตามผลได้ว่า มีการเข้า-ออกมากน้อยเพียงใด มีบุตรหลานที่เกิดและเติบโตใน

³⁷Mon Nation Relief Committee, “Mon Refugees : Hunger for Protection in 1994” pp. 21-30.

ประเทศไทยเท่าใด ซึ่งจะกลายไปเป็นปัญหา ประชากรที่ไร้สัญชาติหรือประชากรแอบแฝงที่รัฐบาลไทยต้องดูแลในอนาคตอีกเป็นจำนวนไม่น้อย

โดยสรุป บทเรียนที่ได้รับจากการพยายามส่งกลับผู้หนีภัยที่ไม่มีการเตรียมการอย่างเป็นระบบ เจกเช่นการส่งกลับผู้หนีภัยชาวมอญจากพื้นที่พักพิงฯ โลโละไปยังพื้นที่พักพิงฯ สะลอคคานีในระหว่างปี 1994-1996 นี้ไม่ได้เป็นการแก้ไขที่ยั่งยืนหรือเป็นการแก้ไขปัญหารากเหง้าที่แท้จริงอย่างใดเลย เพราะยังคงมีชาวมอญทยอยเดินทางกลับเข้ามาในไทยอย่างต่อเนื่อง หากเป้าประสงค์ของรัฐบาลไทยคือการหยุดยั้งการไหลบ่าเข้ามาของผู้เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายจากพม่า หรือการลดจำนวนผู้เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายจากพม่าในเขตประเทศไทย และการส่งกลับผู้หนีภัยถือเป็นกระบวนการหนึ่งของการลดจำนวนผู้เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายแล้วไซ้ร ผลลัพธ์ที่ตามมาก็เป็นเครื่องบ่งบอกได้ว่า การส่งกลับผู้หนีภัยชาวมอญในครั้งนั้นยังไม่บรรลุเป้าหมายแต่อย่างใดเลย รัฐบาลไทยทำได้เพียงแค่ “ผลักดันผู้ไม่พึงประสงค์” ออกไปให้พ้นเขตของประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการ “ส่งกลับผู้หนีภัยอย่างปลอดภัยและอย่างมีศักดิ์ศรีแต่อย่างใดเลย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

สถานการณ์ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยมีความสำคัญต่อนโยบายต่างประเทศของไทยต่อพม่ามาโดยตลอด ในความสัมพันธ์นั้น ไทยค่อนข้างจะให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในบริเวณรัฐชนกลุ่มน้อย ได้แก่ รัฐฉาน รัฐกะเหรี่ยง รัฐคะเรน และรัฐมอญ ทั้งนี้เพราะชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดของไทย (immediate neighbours) เมื่อเทียบกับชาวพม่าซึ่งจะอยู่ห่างไกลออกไป ดังนั้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นไทยส่วนใหญ่จึงมีกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยไม่ว่าจะเป็น ชาวไทยใหญ่ ชาวกะเหรี่ยง ชาวคะยาห์ หรือชาวมอญ เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ หรือทางสังคม

ในทางการเมืองรัฐชนกลุ่มน้อยได้ทำหน้าที่เป็น “รัฐกันชน” ให้ไทยมาโดยตลอด ด้วยความสมัครใจหรือสถานการณ์พาไปก็สุดแล้วแต่ กองกำลังชนกลุ่มน้อยก็ได้อาศัยชายแดนไทยเป็น “หลังพิง” มาโดยตลอดระยะเวลากว่า 5 ทศวรรษของความขัดแย้งและการสู้รบกับรัฐบาลพม่า ในขณะที่รัฐบาลไทยก็อุ่นใจที่มีกองกำลังชนกลุ่มน้อยเป็น “แนวหน้า” ในการรับมือกับทหารพม่าในกรณีที่กองทัพพม่าจะมาประชิดใกล้ชายแดนไทยจนเกินไป งานศึกษาหลายชิ้นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ไทย-พม่า จึงไม่อาจจะเลยมิติกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย

ทางด้านเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากพื้นที่ในรัฐชนกลุ่มน้อยที่เป็นรัฐชายขอบของประเทศพม่า เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศเพื่อนบ้านที่มีแนวชายแดนติดกับพื้นที่เหล่านี้จึงได้รับผลประโยชน์จากการซื้อขายทรัพยากรธรรมชาตินับตั้งแต่ไม้สักและไม้มีค่า หรือแร่ธาตุ อัญมณี ผ่านองค์กรการเมืองและกองกำลังชนกลุ่มน้อยมาโดยตลอด¹ นอกจากนั้นรัฐชนกลุ่มน้อยยังเป็น “ประตู” ที่พ่อค้าแม่ค้าไทยและพม่าทำการค้าขายขนส่งสินค้าประเภทอุปโภค-บริโภค จากตลาดไทยเข้าไปป้อน “ตลาดมืด” นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 เป็นต้นมา ส่งผลให้กองกำลังชนกลุ่มน้อยสามารถเก็บภาษีจากบรรดาพ่อค้าชายแดนเหล่านี้ จนมีเงินมากมายมหาศาลเข้าไปหล่อเลี้ยงบำรุงกองทัพของตนจนกล้าแข็ง และเป็นเหตุให้รัฐบาลพม่าต้องหันมาปราบปรามกองกำลังชนกลุ่มน้อยตามบริเวณชายแดนไทยอย่างจริงจังและรุนแรง นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ซึ่งฝ่ายกองกำลังชนกลุ่มน้อยก็ทยอยสูญเสียที่มั่นของตน

¹ Global Witness, **A Conflict of Interests The Uncertain Future of Burma's Forest** (Global Witness, London, 2003), p. 10.

ให้กับทหารพม่าเรื่อยมาจวบจนเข้าถึงกลางทศวรรษที่ 1990 ที่ทำให้รัฐบาลพม่าเข้าไปเป็นผู้จัดการผลประโยชน์บนทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในเขตรัฐชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่รัฐบาลไทยเริ่มมีนโยบายแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน อาทิเช่น ไม้สัก และทรัพยากรด้านพลังงาน ส่งผลให้รัฐบาลไทยต้องหันไปมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐบาลพม่าซึ่งเป็น “ผู้จัดการผลประโยชน์” รายใหม่ ดังนั้น นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1988 เป็นต้นมา จวบจนถึงปัจจุบันจึงได้เห็นภาพการลงนามในข้อตกลงต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลพม่าตั้งแต่สัมปทานพื้นที่ตัดไม้ ประมง การสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าที่อำเภอแม่สอด เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างไทยกับพม่าจนกระทั่งถึงการลงนามในการซื้อก๊าซธรรมชาติจากพม่าในปี ค.ศ. 1995

ตลอดระยะเวลาของการปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ (Constructive Engagement) ระหว่างสองรัฐบาลนับตั้งแต่ปีค.ศ. 1988 เป็นต้นมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในพื้นที่ที่เป็นถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยตามบริเวณชายแดนไทย โดยเฉพาะในรัฐกะเหรี่ยง รัฐคะยาห์และรัฐมอญ การเปิดป่าเพื่อทำไม้ของบริษัทค้าไม้ของไทยในปี ค.ศ. 1988 ทำให้เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของชนกลุ่มน้อยในไทยอย่างต่อเนื่อง การทำลายด่านเก็บภาษีและตลาดมืดในเขตของกองกำลังชนกลุ่มน้อย โดยทหารพม่าทำให้ชาวบ้านที่เคยทำมาค้าขายกับพ่อค้าไทยและชาวบ้านที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงต้องอพยพหลบหลีกหลบหลานเข้ามาอาศัยในเขตไทย ตามมาด้วยการบุกเข้าเคลียร์พื้นที่ที่เป็นเส้นทางของท่อก๊าซจากแหล่งก๊าซชานาเข้ามาสู่เขตเมืองไทย ในเขตตะนาวศรีก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีผู้อพยพจากพื้นที่เหล่านี้เข้ามาในเขตไทยอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของรัฐบาลพม่าเองด้วยนโยบายความมั่นคงของประเทศก็ส่งผลให้มีการปราบปรามกองกำลังชนกลุ่มน้อยในเขตรัฐชนกลุ่มน้อยทั้ง 7 รัฐ ติดต่อกันนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมาเช่นกัน จนกระทั่งสามารถสยบกองกำลังชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ให้เข้าสู่กระบวนการ “หยุดยิง” (ceasefire) กับรัฐบาลพม่าได้เป็นผลสำเร็จ แม้จะไม่ถึง 100 เปอร์เซนต์เต็ม หากแต่กลุ่มที่ยังคงต่อสู้ก็เหลือไม่มากนัก ในเขตไทยที่ยังคงยืนหยัดต่อสู้อยู่ก็มีกลุ่มกองกำลังแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Union - KNU) กองกำลังแห่งชาติคะยาห์ (The Karenni Progressive Party - KNPP) และกองกำลังไทยใหญ่ (Shan State Army - SSA) เท่านั้น สถานการณ์การปราบปรามกองกำลังชนกลุ่มน้อยในเขตพื้นที่ที่ยังต้องสงสัยว่าเป็นพื้นที่ในเขตอิทธิพลของ KNU KNPP และ SSA จึงยังคงมีอยู่ ส่งผลให้กระแสนการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยก็ยังมีอยู่ตราบจนกระทั่งทุกวันนี้

ปัจจัยทางการเมืองภายในของพม่าและปัจจัยการปฏิสัมพันธ์กับรัฐไทยในด้านเศรษฐกิจในอดีต จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดสถานการณ์ “ผู้พลัดถิ่น” (Displaced Persons)

จากพม่าโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้พลัดถิ่นเหล่านี้เมื่อเข้ามาในเขตประเทศไทยแล้วก็มีสถานภาพเป็นผู้เข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย หากแต่ด้วยความเห็นใจในสถานการณ์การ“หนีภัย” จึงทำให้รัฐบาลไทยให้สถานภาพแก่ผู้พลัดถิ่นเหล่านี้ 2 สถานภาพด้วยกัน คือ “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” ซึ่งได้แก่ ผู้อพยพเข้ามาในเขตไทยก่อนวันที่ 9 มีนาคม 2519 (ค.ศ. 1976) และ “ผู้หนีภัยฯ” ซึ่งเข้ามาในเขตประเทศไทยอันเนื่องมาจากการสู้รบระหว่างทหารพม่าและกองกำลังชนกลุ่มน้อย

สำหรับกลุ่มแรกคือ “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” รัฐบาลไทยได้ออกบัตรสีชมพูให้และผ่อนผันให้สามารถขออนุญาตทำงานได้ แต่ต้องอยู่ในเขตพื้นที่ควบคุมใน 9 จังหวัดชายแดนคือ เชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง

ส่วนกลุ่มที่สองได้แก่ “ผู้หนีภัยฯ” รัฐบาลไทยได้จัดพื้นที่ในความควบคุมดูแลให้อยู่ โดยเรียกพื้นที่นี้ว่า “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” ซึ่งหมายความว่ารัฐบาลไทยโดยการประสานงานกับ องค์การพัฒนาเอกชนต่างชาติ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ในการให้ความช่วยเหลือด้านปัจจัยสี่และให้ความคุ้มครองดูแลจนกว่า เหตุการณ์การสู้รบในเขตพม่าสงบลง ก็จะได้ดำเนินการส่งกลับผู้หนีภัยฯอย่างปลอดภัยและ สมศักดิ์ศรีโดยมีเงื่อนไขว่าการส่งกลับจะเป็นไปโดยความสมัครใจของผู้หนีภัยฯเอง โดยมีได้มี การบังคับแต่อย่างใด

กรณีตัวอย่างของการส่งกลับผู้หนีภัยฯชุดแรกได้แก่ ผู้หนีภัยฯ ชาวมอญในพื้นที่พักพิงฯ บ้านโล๊ะ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี อันเนื่องมาจากการเจรจาหยุดยิง (ceasefire) ระหว่างรัฐบาลพม่ากับกองกำลังกลุ่มพรรคมอญใหม่ (New State Mon Party - NSMP) ในปี ค.ศ. 1994 รัฐบาลไทยจึงได้ดำเนินการส่งกลับผู้หนีภัยฯ ชาวมอญ ในปีเดียวกัน หากแต่การส่งกลับผู้หนีภัยฯชาวมอญในครั้งนี้ UNHCR ไม่ได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการดูแลทั้งฝ่ายคณะกรรมการสงเคราะห์ชาวมอญ (The Mon Relief Committee) เองก็ปฏิเสธว่าไม่ได้เป็นการเดินทางกลับโดยสมัครใจ ปัจจุบันชาวมอญที่ เดินทางกลับไปยังรัฐมอญยังคงอาศัยอยู่ในพื้นที่พักพิงฯสะลอกคานี ซึ่งเป็นที่พำนักของชาว มอญ หากแต่อยู่ในเขตพม่าติดกับชายแดนไทย และยังได้รับความช่วยเหลือด้านอาหารและยา รักษาโรคจากองค์การพัฒนาเอกชนต่างชาติ สาเหตุหนึ่งเนื่องเพราะในเขตรัฐมอญยังคงมีการ ละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ แม้ว่าจะไม่มีการสู้รบ หากแต่ประชาชนยังคงรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน จึงปฏิเสธที่จะเดินทางกลับถิ่นฐานเดิมในเขตมอญ แต่ยังคงสมัครใจที่จะอยู่ใน บริเวณชายแดนไทย-พม่าอยู่ และมีบางโอกาสที่ชาวมอญจะพยายามลักลอบเข้ามาในเขตไทย เพื่อไปเป็นแรงงานเถื่อน

กรณีตัวอย่างการส่งกลับผู้หนีภัยฯชาวมอญจึงเป็นกรณีตัวอย่างที่จะเป็นอุทาหรณ์ของ การส่งกลับผู้หนีภัยฯในอนาคต เพราะหากสถานการณ์การเมืองยังไม่ “นิ่ง” และมีเสถียรภาพ อย่างแท้จริง การเดินทางกลับคืนมายังประเทศไทยจึงเป็นเรื่องปกติ และในกรณีที่รัฐบาลไทย

ยกเลิก “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” สำหรับบุคคลที่จะหวนกลับเข้ามาใหม่ จึงเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้กระจายเข้าสู่สังคมไทยได้อย่างไร้ขอบเขต เนื่องจากไม่มี “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” ทำหน้าที่เป็นด่านแรกในการรับบุคคลเหล่านี้เอาไว้

อย่างไรก็ตามเงื่อนไขสำคัญในการส่งกลับ “ผู้หนีภัยฯ” คือสถานการณ์การเมืองที่มีเสถียรภาพภายในประเทศพม่า และสถานการณ์ปลอดจากการสู้รบในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งก็ตรงกับเงื่อนไขสำคัญของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) คือเสถียรภาพทางการเมืองของพม่า จึงจะถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาระยะยาวของสถานการณ์การอพยพของผู้หนีภัยที่ถาวรและยั่งยืน (durable solutions) ในที่นี้หมายถึงการบรรเทาและพยายามให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในพม่าจากการปกครองระบอบเผด็จการทหารไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยและการให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลพม่า

ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก² เสนอว่าหลักการใหม่ในการแก้ไขปัญหาย่างถาวรนั้น ต้องนำ “หลักการของสิทธิมนุษยชน” ขึ้นมาเป็นตัวหลัก เพราะเป็นหลักการที่จะส่งเสริมการอยู่ร่วมกันและการรวมขอมกันในกลุ่มชุมชนที่แตกแยก หลักการของการแก้ไขปัญหาด้วยการเคารพสิทธิมนุษยชนนั้นก็เพื่อสร้างความสมดุลย์ให้เกิดขึ้นระหว่างอำนาจ 3 ฝ่ายที่กำลังอยู่ในช่วงของการมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ในขณะนี้ กล่าวคือเริ่มจากรัฐชาติซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ (innovation) ที่มาจากตะวันตกเป็นหลักในประวัติศาสตร์ ช่วง 100 กว่าปีที่ผ่านมา รัฐชาติจึงเป็นหน่วยสังคมที่รองรับแนวทางการพัฒนาตามแบบฉบับของตะวันตก ซึ่งนำมาซึ่งความแปลกแยก ความลึกลับ ชัดแย้ง อย่างมากมายในอดีต ปัจจัยที่สองก็คือ โลกาภิวัตน์ ซึ่งหมายถึงบริษัทข้ามชาติ และสถาบันเศรษฐกิจการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นกลุ่มที่กำลังขยายอำนาจขยายอิทธิพลการลงทุนต่างๆ ซึ่งส่งผลไปสู่ประชากรในระดับรากหญ้า และก่อให้เกิดปัจจัยที่สามคือ “กระแสท้องถิ่น” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ที่ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในโลกนี้ตื่นตัวลุกขึ้นมาทวงสิทธิต่างๆ ที่เคยถูกปล้นไปในช่วง 100-200 ปีที่ผ่านมา

ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก เห็นว่าในการต่อสู้ระหว่าง 3 อำนาจนี้ กระแสท้องถิ่นจะเป็นกระแสที่อ่อนแอที่สุด และจะเป็นฝ่ายแพ้อย่างแน่นอน และผลพวงของการฝ่ายแพ้ก็จะเกิดปรากฏการณ์ในเรื่องของผู้ลี้ภัยหรือผู้พลัดถิ่นที่จะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางซึ่งคาดหมายและทำนายไม่ได้ ดังนั้น ควรจะต้องมีการปรับ จัดสรร อำนาจหน้าที่ของสามกลุ่มนี้คือระหว่างกระแสโลกาภิวัตน์ ศูนย์อำนาจเศรษฐกิจและการเมืองภายนอกในระดับโลก รัฐชาติ และชุมชนท้องถิ่น (ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ก็หมายถึงชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่านั้นเอง)

² เสน่ห์ จามริก, ปาฐกถาพิเศษ ในการประชุมระดับชาติเรื่อง “ผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในประเทศไทย: แนวทางการช่วยเหลือและแก้ไขอย่างถาวร” จัดโดย สมาคมกฎหมายระหว่างประเทศแห่งประเทศไทย ในวันที่ 11-12 ธันวาคม 2544 ณ โรงแรมอโนมา กรุงเทพฯ.

ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาในระยะยาวคือความพยายามในการที่สนับสนุนการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้มีความแข็งแกร่งขึ้นมาให้ทัดเทียมกับรัฐชาติและบรรษัทข้ามชาติ

แนวทางและมาตรการในการแก้ไขปัญหาอย่างถาวรจะต้องคำนึงถึงสิทธิในการกำหนดใจตนเอง สิทธิในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการดำรงชีวิตอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติ โดยสรุปก็คือ “กฎแห่งสำคัญที่นำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาอย่างถาวรนั้นก็คือ หลักการสิทธิมนุษยชน³ โดยเฉพาะหลักการกำหนดใจตนเอง สิทธิในการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งกำลังเป็นเป้าหมายของการคุกคามภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในขณะนี้” ถือเป็นหลักการสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนต้องให้ความสนใจและเคารพ

กระแสสำคัญของสิทธิมนุษยชนคือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 เสริมด้วยปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนาในปี ค.ศ. 1987 นั่นก็คือ สิทธิในการพัฒนาของกลุ่มผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น ซึ่งต้องการไม่เฉพาะการช่วยเหลือและคุ้มครองในระยะสั้น หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่เป็นกลุ่มคนซึ่งก็มีศักดิ์มีสิทธิเสมอเท่าเทียมกับเพื่อนมนุษย์อื่นๆ ในการที่จะได้รับการเคารพ นั่นคือ ในเรื่องของสิทธิ ศักดิ์ศรี และสิทธิในการพัฒนาตนเองด้วย⁴

แนวคิดของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก จึงเสนอให้องค์กรที่มีส่วนช่วยผลักดันและแก้ไขปัญหาสถานการณ์การลี้ภัยอย่างถาวรให้ยึดแนวทางของการเคารพสิทธิมนุษยชนเป็นแกนกลางในการกำกับดูแลแก้ไขปัญหา โดยการให้สิทธิในการกำหนดใจตนเองในการพัฒนาให้กับชุมชนท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ประเทศไทยเองในฐานะที่มีส่วนร่วมในกิจการนี้ และในฐานะประเทศที่ให้ความอนุเคราะห์คุ้มครองผู้หนีภัยฯเป็นจำนวนมาก ก็ควรพิจารณาแนวทางสากลที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นนี้ นั่นคือการสนับสนุนให้รัฐบาลพม่า เคารพสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยและอนุญาตให้พวกเขาเหล่านั้นได้มีสิทธิในการกำหนดใจในการเลือกแนวทางการปกครองและการพัฒนาชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

หากแต่หนทางที่จะไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างถาวรในสถานการณ์การลี้ภัยของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยจากพม่าในปัจจุบันนั้นยังอยู่ห่างไกลจากความเป็นจริงมาก เนื่องจากรัฐบาลพม่ายังคงดำเนินการละเมิดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นมาตรการการแก้ไขปัญหาในระยะสั้นและระยะกลางจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างเร่งด่วน ที่จะต้องดำเนินการก่อนเพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างถาวรต่อไปโดยอาศัยการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้ไปถึงจุดหมายนั้น พร้อมกันนั้นก็ต้องแสวงหายุทธวิธีที่พอจะดำเนินการได้ก่อนในเบื้องต้น ซึ่งจำเป็นต้องเป็นแนวทางที่รัฐบาลพม่าพอจะรับได้ อาทิเช่น การเจรจาเรื่องการเมืองภายในของพม่าเป็นเรื่องที่รัฐบาลพม่าปฏิเสธที่จะเจรจากับประเทศใดๆ หรือยอมให้

³ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นเสรีเสมอกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ มนุษย์เราได้รับการประทานมาซึ่งเหตุผลและมโนธรรม และพึงปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

⁴ เพิ่งอ้าง.

รัฐบาลของประเทศใดๆ เข้าไปแทรกแซง แม้ว่าจะมีความเพียรพยายามทำให้รูปแบบการแทรกแซงนั้น เป็นการแทรกแซงอย่างสร้างสรรค์ก็ตาม (Constructive Intervention)⁵ แต่ในขณะเดียวกันรัฐบาลพม่าก็ยังเปิดรับการสัมพันธ์กับต่างประเทศในเรื่องของเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน โดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้านและประเทศสมาชิกอาเซียน ดังนั้น แนวทางในการที่รัฐบาลไทยจะเข้าไปสานสัมพันธ์กับพม่าในอนาคตยังมีอีกหลายช่องทางหากช่องทางด้านการเมืองถูกปิดกั้นเช่นทางด้านเศรษฐกิจ และด้านสานสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เป็นต้น

อุทาหรณ์ของการสานสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจล้วนๆ โดยไม่มีเป้าหมายปลายทางอยู่ที่การสนับสนุนให้เกิดระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพในพม่า อาจก่อให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดีในระยะยาว กรณีตัวอย่างของการลงทุนในอภิมหาโครงการในอดีตที่ผ่านมาเช่นการซื้อก๊าซธรรมชาติก่อให้เกิดความปั่นป่วนในพื้นที่ภาคตะวันออกของพม่า นับตั้งแต่รัฐมอญและภาคตะนาวศรีอย่างเห็นได้ชัด⁶ ซึ่งนอกจากจะเกิดความปั่นป่วนในเขตพม่าแล้ว ความปั่นป่วนนั้นยังได้ทะลักเข้ามาในเขตไทย เพราะก่อให้เกิดการทะลักไหลของผู้หนีภัยเข้ามาในเขตไทย จนรัฐบาลไทยต้องไม่อาจปิดกั้นกระแสการหลั่งไหลนั้น และตามมาด้วยการเปิดพื้นที่พักพิงเพื่อรองรับผู้ที่หนีออกจากพื้นที่การลงทุนอันเป็นผลพวงของการปฏิสัมพันธ์ในครั้งนั้น

บทเรียนของรัฐบาลไทยในอดีตอีกหลายกรณีก่อให้เกิดข้อถกเถียงที่ว่าการลงทุนในพม่าในอนาคตนั้น ควรจะมีหรือไม่ ถ้าการลงทุนนั้นก่อให้เกิดความไร้เสถียรภาพแก่ประชาชนในระดับรากหญ้าในพื้นที่ที่มีการลงทุน เพราะ 1) แทนที่การลงทุนจะนำมาซึ่งความเจริญและการพัฒนาในท้องถิ่น หากแต่การลงทุนนั้นกลับไปเพิ่มศักยภาพให้แก่รัฐบาลพม่าในการที่จะกดขี่ประชาชนของตนให้สยบอยู่ในอำนาจมากยิ่งขึ้น และ 2) การลงทุนนั้นไม่ได้สร้างงานให้กับประชาชน หากแต่เปิดโอกาสให้รัฐบาลพม่าเกณฑ์แรงงานจากประชาชนเพื่อการก่อสร้างในโครงการนั้นๆ มากยิ่งขึ้น ความโดยละเอียดก็คือแทนที่จะมีการจ้างแรงงานอย่างเป็นธรรมขึ้นจากเงินลงทุนนั้น รัฐบาลกลับเกณฑ์แรงงานมาทำงานโดยไม่มีการจ่ายค่าจ้าง⁷ หรือที่เลวร้ายไปกว่านั้น ก็คือในบางพื้นที่มีการเวนคืนที่ดิน ซึ่งเป็นที่เพาะปลูกของชาวบ้านมาใช้ในโครงการนั้นๆ โดยไม่มีการชดเชยค่าเสียหายให้กับชาวบ้านผู้สูญเสียประโยชน์แต่อย่างใด⁸

⁵ แนวคิดในเรื่องของวิธีการสานสัมพันธ์กับพม่าของอาเซียน ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยที่ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งเป็นปีที่พม่าเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ได้รับการขานรับจากอิบบราฮิม อันวาร์ รองนายกรัฐมนตรีของมาเลเซียในขณะนั้น หากแต่ประเทศสมาชิกอื่นของอาเซียนพากันปฏิเสธ

⁶ ดูรายละเอียดในบทที่ 2

⁷ Burma Issue, Ye-Tavoy Rail way Construction, April 1994, pp. 3-4.

⁸ R. Sharples, "For Sale : The Future of the Landless, Burma Issue, August 2003, p. 5

ผลพวงของสถานการณ์เช่นนี้ ก็คือการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในพื้นที่ทั้งที่โดยสมัครใจและโดยการบังคับ โดยทหารพม่าให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่จัดสรรหรือหมู่บ้านจัดสรรใหม่ ในขณะที่ผู้ที่ไม่ต้องการจะเข้าไปอยู่ในพื้นที่ที่ทหารจัดสรรให้ก็จะหนีไปอยู่ในป่าลึกเข้าไปจากพื้นที่ที่มีการก่อสร้างหรือพัฒนา และส่วนหนึ่งจะหนีเข้ามาในเขตประเทศไทย กลายเป็นแรงงานที่ผิดกฎหมายหรือเป็นผู้หนีภัยที่รอการรับเข้าอยู่ในพื้นที่พักพิงที่มีจำกัดในประเทศไทย กลายเป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยต้องแบกรับและแก้ไขกลายเป็น “วงจร” ที่แก้ไม่ตก

รูปธรรมที่ชัดเจนอันเป็นผลพวงของการลงทุนของต่างชาติรวมทั้งประเทศไทยในพม่าที่เกิดขึ้นทั้งในพม่าและกระทบเข้ามาในเขตไทยเป็นข้อโต้แย้งที่หลายฝ่ายให้ความสนใจต่อประเด็นการลงทุนในพม่าในทุกกรณี การที่จะทำให้ข้อโต้แย้งเหล่านี้มีข้อด้อยน้อยที่สุดคือการเปิดรับความจริงว่า มีสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นจริงในพม่าโดยเฉพาะในเขตรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย อันเนื่องมาจากการลงทุนของต่างชาติ และหากจะมีการลงทุนในทำนองเดียวกันนี้อีกในอนาคตต้องศึกษาว่าการลงทุนของประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นโดยภาครัฐหรือเอกชน ในอนาคตจะหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เป็น “โศกนาฏกรรม” ของประชาชนในระดับรากหญ้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยได้อย่างไร หรือถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็ควรหาทางทำให้เกิดความเดือดร้อนให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถ้าหากเล็งเห็นแล้วว่า การลงทุนนั้นจะก่อให้เกิด “ความไม่มีเสถียรภาพ” ในพื้นที่และแก่ประชาชนก็ควรที่นักลงทุนจากประเทศไทยไม่ว่าภาครัฐและเอกชนควรจะต้องระงับเวลาไปก่อนจนกว่าจะแน่ใจว่าประชาชนมีทางเลือกที่ดีกว่า ดังตัวอย่างเช่น โครงการสร้างเขื่อนสาละวิน ซึ่งรัฐบาลไทยได้วางแผนที่จะเข้าไปสร้างที่บริเวณท่าซาง ซึ่งอยู่ในเขตรัฐฉานของพม่า และได้มีกลุ่มนักวิชาการและ NGOs เข้าไปศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นโดยระบุว่า

“หากมีการสร้างเขื่อนท่าซาง หมู่บ้านกว่า 50 แห่ง และพื้นที่ป่าสองฝั่งแม่น้ำปาง และบริเวณตอนล่างซึ่งเป็นที่พักพิงและแหล่งอาหารของผู้พลัดถิ่นภายในประเทศจะต้องจมอยู่ใต้น้ำ ชาวบ้าน 2,000 ครอบครัว ซึ่งถูกบังคับให้โยกย้ายออกจากหมู่บ้านด้วยนโยบายของรัฐบาลทหารพม่าจะไม่มีโอกาสกลับมาอาศัยและทำกินบนพื้นแผ่นดินเดิมของตนได้อีกต่อไป”⁹

บริเวณท่าซางในรัฐฉานไม่ใช่บริเวณเดียวที่จะได้รับผลกระทบ หากแต่ยังมีอีกหลายพื้นที่ในรัฐคะยาห์และรัฐฉานที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่จะมีการสร้างเขื่อน และอ่างเก็บน้ำจะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและเป็นจำนวนมาก ประชาชนเหล่านี้อาจถูกผลักดันให้เข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทยได้ง่าย เพราะแนวโน้มในการแก้ปัญหาอย่างง่าย ๆ ก็คือวิธีแก้ปัญหาที่ทหารพม่าใช้มาโดยตลอดนั่นคือขับไล่ประชาชนที่ไม่ต้องการออกนอกเขตประเทศเพื่อให้กลาย

⁹ เครือข่ายแม่น้ำเอเซียตะวันออกเฉียงใต้และศูนย์ข่าวสาละวิน (บรรณาธิการ) เขื่อนสาละวิน : โศกนาฏกรรมสองแผ่นดิน, พฤษภาคม 2546, หน้า 33.

ไปเป็นภาระของประเทศเพื่อนบ้านแทน ซึ่งประเทศไทยก็มีตัวอย่างอันเจ็บปวดมาแล้ว อันได้แก่

“ผู้หนีภัยฯ” จำนวนเกือบ 150,000 คน ที่เป็นประเด็นศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้

แต่นอกเหนือไปจากอภิมหาโครงการที่จะนำความวุ่นวายมาสู่ประชาชนในระดับรากหญ้าแทนความเจริญรุ่งเรืองแล้ว ก็ยังมีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจอีกมากมาย ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นได้ พร้อมๆ ไปกับสร้างเสถียรภาพด้านเศรษฐกิจให้กับรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลพม่าซึ่งเป็นเจ้าของประเทศหรือรัฐบาลไทยซึ่งเป็นเจ้าของเงินทุน โครงการดังกล่าวนี้จะมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การสร้างโอกาสให้แก่ประชาชน ทั้งด้านการสร้างงานและการพัฒนาศักยภาพ สนับสนุนให้มีการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง แทนที่จะเป็นโครงการที่เข้าไปไล่ที่ประชาชนและแยกสลายชุมชน หากแต่เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในระดับ

รากหญ้าได้มีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจากการสร้างงานให้เกิดในพื้นที่ สนับสนุนให้ประชาชนได้มีโอกาสอบรมเสริมสร้างความรู้ ความสามารถและศักยภาพให้เพิ่มขึ้น มีการกระจายรายได้อย่างยุติธรรมและเมื่อประชาชนมีรายได้ที่สม่ำเสมอก็จะสามารถสร้างครอบครัวที่มั่นคงได้ ชุมชนนั้นก็จะมีเสถียรภาพ ประชาชนก็จะมีชีวิตผูกพันกับสังคมและพื้นที่ และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นในที่สุด

หากการลงทุนและความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศพม่าในอนาคตเป็นไปได้ในแนวทางดังกล่าวก็จะถือว่าเป็นการลงทุนที่หวังผลระยะยาวไม่ใช่การกอบโกยผลกำไรในระยะสั้น ซึ่งรัฐบาลไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ก็มีโครงการความร่วมมือกับรัฐบาลพม่าอยู่หลายโครงการด้วยกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันความผิดพลาดดังที่เคยเป็นมาในอดีตก็ควรจะมีการศึกษาโครงการว่าโครงการใดจะนำความเดือดร้อนไปสู่ประชาชน หรือโครงการใดจะทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นของพม่า เพื่อนำมาจัดลำดับการเข้าไปลงทุนก่อนหรือหลัง ด้วยยุทธศาสตร์ที่รอบคอบเช่นนี้ อาจจะเป็นวิธีที่ได้ผลดีในระยะยาวดังที่รัฐบาลไทยตั้งความหวังเอาไว้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นนักลงทุนจากไทยควรจะมีเป้าหมายร่วมกันว่าการลงทุนที่จะเข้าไปในพมานั้น จะนำประโยชน์ไปให้กับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีการลงทุนโดยไม่เลือกกลุ่มชาติพันธุ์

เมื่อพื้นที่ในรัฐชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่อยู่ติดกับชายแดนไทย อันได้แก่ รัฐฉาน รัฐคะยาห์ รัฐกะเหรี่ยง และรัฐมอญ เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาจากการลงทุนจากประเทศไทย และเป็นพื้นที่ที่ปลอดจากการสู้รบอย่างแท้จริง มีการสร้างงานและกระจายรายได้ให้กับประชาชนอย่างแท้จริงแล้ว เมื่อนั้นนโยบายการส่งกลับ “ผู้หนีภัยฯ” ก็จะเป็นไปได้ นอกจากผู้หนีภัยจากผู้หนีภัยจะสมัครใจกลับบ้านเกิดตนเองแล้ว ประชาชนที่อยู่ในเขตพม่าก็จะไม่ทะลักไหลเข้ามาหางานทำในประเทศไทยอีกด้วย เป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ที่เบ็ดเสร็จสมบูรณ์ ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพียงยุทธศาสตร์

เดียว ด้วยเหตุนี้ในความพยายามที่จะผลักดันให้นโยบายการส่งกลับผู้หนีภัยฯเป็นจริงขึ้นมาก็ควรจะเริ่มต้นมองกระบวนการดำเนินงานจากลำดับที่ใกล้ตัวที่สุดคือการใช้เศรษฐกิจน่าอย่างมีเงื่อนไข จนถึงลำดับที่ไกลสุดคือการกลับคืนถิ่นอย่างถาวร และปลอดภัย เมื่อประเทศพม่ามีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างแท้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 การพัฒนาศักยภาพของผู้หนีภัยฯ

เพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนาปี ค.ศ. 1987 ที่อ้างถึงสิทธิในการพัฒนาตนเองซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิของผู้หนีภัยฯที่จะได้รับการพัฒนาตนเองโดยเฉพาะด้านการงานพื้นฐานอาชีพ รัฐบาลไทยควรจะเริ่มพิจารณาดำเนินการพัฒนาศักยภาพของผู้หนีภัยฯก่อนจะเริ่มกิจการอื่นใด แต่เนื่องจากนโยบายการให้ความอนุเคราะห์เป็นการชั่วคราวของรัฐบาลไทยที่เป็นกรอบในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไทย ส่งผลให้กระบวนการและโครงการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร (Human development) อ่อนไปอย่างเห็นได้ชัด ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยจะอนุญาตให้องค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติเข้าไปจัดการเรียน/การศึกษาให้กับเยาวชนในพื้นที่พักพิงฯ หากแต่กระบวนการศึกษาก็หยุดยั้งอยู่เพียงแค่นี้ในขอบรั้วโรงเรียนเท่านั้น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult education) ยังมีน้อย ตลอดจนการอบรมฝึกฝนอาชีพก็ยังมีไม่มากนัก ส่งผลให้บรรดาผู้ใหญ่และผู้ที่ย้ายมาเรียนจบโรงเรียนมัธยมออกมา ยังคงเป็นบุคคลที่ว่างงาน และไม่มี การฝึกฝนทักษะการงานพื้นฐานอาชีพเพิ่มเติมแต่อย่างใด ดังนั้นโครงการให้การอบรมด้านวิชาชีพ (Vocational training) หรือการศึกษาเฉพาะด้าน จึงอาจเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไปได้

หน่วยงานที่ดูแลด้านการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมีโครงการอบรมอาชีพและทักษะความรู้สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งได้แก่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน และวิทยาลัยสารพัดช่าง กรมอาชีวศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการนั้นมีสำนักงานและสถาบันการศึกษาอยู่ในทุกพื้นที่ทั้งในระดับจังหวัด และในระดับอำเภอ หน่วยงานทั้งสองนี้มีหลักสูตรการเรียนการสอน และการอบรมอาชีพไว้พร้อมสรรพแล้ว นอกจากนั้นยังมีบุคลากรที่มีคุณภาพและประสบการณ์สูงในด้านนี้ หากได้มีการขยายโอกาสจัดการอบรมให้กับผู้หนีภัยฯในพื้นที่ที่จะเป็นการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพให้กับสังคมได้ในอนาคต ทั้งนี้ไม่ควรติดขัดว่า สังคมนั้นจะเป็นสังคมไทยหรือสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในพม่า

นอกจากจะมีการเข้าไปจัดการอบรมให้ในพื้นที่พักพิงฯแล้วอาจพิจารณาคัดเลือกนักเรียนหรือนักศึกษาผู้ใหญ่จากพื้นที่พักพิงฯที่มีความสนใจไปศึกษาในวิทยาลัยการเกษตร วิทยาลัยครู

และวิทยาลัยอาชีวศึกษาในอำเภอหรือจังหวัดในพื้นที่ปีละ 5-10 คน โดยติดต่อประสานงานกับองค์กรเอกชนต่างชาติเป็นผู้ออกทุนการศึกษา จะเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้สนใจเรียนภาษาไทยอย่างจริงจัง เพื่อเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาของไทย และเมื่อผู้ได้รับทุนเหล่านี้เรียนจบแล้วก็ให้มีโครงการจัดการอบรมให้แก่ผู้สนใจในพื้นที่พักพิงฯ เพื่อเป็นการขยายองค์ความรู้ให้กว้างขวางต่อไป

เหตุผลรองรับการสนับสนุนแนวทางการศึกษาและการเพิ่มพูนศักยภาพของผู้หนีภัยฯ ในกรอบความคิดนี้คือ เพื่อเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมเพื่อกลับไปสร้างงานในชุมชนที่เขาจะเดินทางกลับไปในอนาคต ลบคำปราชญ์ที่ว่า “ผู้หนีภัยฯเป็นคนเกียจคร้านไม่เอาไหน ไม่ทำงานทำการ งอมืองอเท้า รอรับการบริจาคไปวัน ๆ” ซึ่งเป็นคำปราชญ์ที่ไม่ได้ยืนอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่แท้จริงว่า แท้จริงแล้วการที่ผู้หนีภัยฯไม่ทำงานอะไรเพราะพวกเขาถูกสั่งห้ามไม่ให้ประกอบอาชีพใดๆ ภายในพื้นที่พักพิงฯ หาเป็นเพราะพวกเขาเกียจคร้านหรือไร้ประสิทธิภาพแต่อย่างไร

ข้อโต้แย้งว่าทำไมรัฐบาลไทยต้องเข้าไปโอบอุ้มบุคคลเหล่านี้ในเมื่อเรายังมีประชาชนไทยให้ต้องใส่ใจดูแลอีกมากมาย หากแต่เมื่อพิจารณาผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะเห็นว่าเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องทำ เพราะหากคิดว่าบุคคลเป็นจำนวนแสนเหล่านี้ คือ “เพื่อน” ของคนไทยในอนาคตเมื่อเขากลับไปอยู่บ้านเมืองของเขา ซึ่งแน่นอนก็คือพื้นที่ที่มีเส้นเขตแดนติดกับเขตแดนไทยนั่นเอง หากเรามี “เพื่อน” อยู่ ตรงพรมแดนย่อมดีกว่าที่จะมี “ศัตรู” อยู่ติดพรมแดน การสร้างมิตรในวันนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเร่งดำเนินการนอกเหนือไปจากนั้นก็คือความจริงที่ว่า การมีมิตรที่ไม่มีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจและเสถียรภาพทางสังคมก็จะนำไปสู่สภาพการณ์การ “ย้ายถิ่น” (migration) ที่ไม่มีวันสิ้นสุด และก็จะเป็นการเริ่มต้น “วงจรชั่วร้าย” ที่ไม่รู้จักจบสิ้น แต่หาก “มิตร” ซึ่งอยู่ติดกับบ้านเรามีเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อันอาจจะนำไปสู่เสถียรภาพทางการเมืองในเป้าหมาย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเพื่อนบ้านในอนาคตก็จะได้รับการยกระดับฐานะขึ้นไปสู่ความเสมอภาคในปฏิสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในที่สุด

5.2.2 การเปิดโอกาสให้มีการสร้างงานภายในพื้นที่พักพิงชั่วคราว

รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีนวัตกรรมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมหลายประการ หนึ่งในนั้นได้แก่ การพัฒนาให้ชุมชนสร้างงานและผลิตผล/ผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลงานชิ้นเอก อันเป็นผลมาจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งแต่ละท้องถิ่นจะไม่เหมือนกันและกลายมาเป็น โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” (One Tambon One Product – OTOP) อันลือชื่อ ในที่สุดหากย้อนมามองชุมชนของ

พื้นที่พักพิงฯแต่ละแห่งกันบ้างจะเห็นว่าบางพื้นที่มีประชากรมากกว่าหนึ่งตำบลของไทย นอกจากนั้นยังเป็นชุมชนที่ประกอบไปด้วยช่างฝีมืออันหลากหลาย ซึ่งมีภูมิหลังทางด้าน วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์แฝงอยู่ การส่งเสริมโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ให้เกิดขึ้นในพื้นที่พักพิงฯ โดยเลือกสรรผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีกลิ่นอายทาง วัฒนธรรมประจำเผ่าพันธุ์จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับผู้หนีภัยฯ ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนไทยได้เข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมของ “คนอื่น” ผ่านงานศิลปะที่ มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายจากพื้นที่พักพิงฯ เหล่านั้น

สถานการณ์เช่นนี้ได้ถูกจำลองไว้ที่ร้านค้าเล็กๆ หน้าพื้นที่พักพิงฯบ้านแม่หละ อำเภอ ทำสองยาง จังหวัดตาก ร้านค้าเล็กๆ แห่งนี้จะมีผลิตผ้าทอหลากหลายชนิด ฝีมือสาวกะเหรี่ยง จากพื้นที่พักพิงฯมาวางโชว์อวดความสวยงาม นับตั้งแต่ย้อมสียาสมุนไพรไปจนถึงผ้าชิ้นหลากสี หลากหลาย มีความงดงามแปลกตาต่างไปจากลายผ้าของไทย ใครผ่านไปผ่านมาก็อดที่จะเข้าไป แวะชมเลือกซื้อไม่ได้ กิจกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาให้โอกาสแก่ผู้หนีภัยฯ พร้อมกับให้ โอกาสสังคมไทยได้รู้จัก ผู้หนีภัยฯอีกแง่มุมหนึ่งที่แตกต่างไปจาก “คนอื่น” ที่หนีมาอยู่ เมืองไทยและกลายมาเป็นภาระของสังคมไทย

นอกจากการส่งเสริมให้มีการสร้างงานศิลปหัตถกรรมงานฝีมือต่างๆ แล้ว ยังอาจ พิจารณาร่างงานในลักษณะอื่นๆ ได้ภายในพื้นที่พักพิงฯ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตชิ้นส่วน อะไหล่ หรือการตัดเย็บเสื้อผ้าหรืองานประดิษฐ์งานฝีมือต่างๆ ภายในพื้นที่พักพิงฯมีประชากรที่อยู่ใน วัยทำงานมากมายทั้งหญิงและชาย บุคคลเหล่านี้มีความกระตือรือร้นที่จะได้รับการอบรมวิชาชีพ เพื่อเป็นนายช่าง และผู้ชำนาญการ ผู้ประกอบการไทยสามารถเข้าไปอบรมวิชาชีพ และงานฝีมือ ให้บุคคลเหล่านี้โดยผ่านการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลพื้นที่พักพิงฯ และดูแลให้มี การจ้างงานที่ยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับระหว่างผู้จ้างและผู้ถูกจ้าง ลักษณะเช่นนี้จะเป็นการ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน อีกทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้มีการ ลักลอบไปหางานทำนอกพื้นที่เพราะสามารถทำงานอยู่กับบ้านและอยู่กับครอบครัวได้ และหาก ในอนาคตแรงงานฝีมือเหล่านี้เดินทางกลับบ้านเกิดของเขา ก็เท่ากับผู้ประกอบการของไทยได้ ขยายพื้นที่การผลิตไปต่างประเทศโดยอัตโนมัติ ก่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจข้ามชาติไปโดย ปริยาย แรงงานฝีมือเหล่านี้สามารถไปแตกแยกย่อยสาขาตั้งเป็นบริษัทเล็ก ทำสัญญารับช่วงกัน ต่อไปได้โดยไม่ยาก หากมีพื้นฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตั้งแต่ต้น เกิดการถ่ายทอด เทคโนโลยีทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการระหว่างผู้จ้างและลูกจ้างไปในตัว การพิจารณา เปิดโอกาสสร้างงานให้กับผู้หนีภัยฯในพื้นที่พักพิงฯ อาจต้องเกี่ยวพันกับหลายหน่วยงานและ ภาคเอกชนอีกมากมาย และจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านธุรกิจและการจัดการเป็นผู้เข้า มาวางระบบ

รัฐบาลไทยจะมองว่าเป็นเรื่องยุ่งยากและระบุไม่ชี้ก็ได้ หรือจะมองว่าเป็นการวางแผนด้าน

เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในบริเวณชายแดนในระยะยาวก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของรัฐบาลไทยในการมองทรัพยากรบุคคลกลุ่มนี้

ข้อโต้แย้งที่อาจมีขึ้นคือ สภาพการณ์สิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่พักพิงฯแออัด และไม่เหมาะสม การผลิตอาจก่อให้เกิดมลภาวะที่เป็นพิษ หากแต่ความเป็นจริงที่เห็นอยู่ในปัจจุบันคือ พื้นที่พักพิงฯในปัจจุบันต้องการระบบบริหารจัดการชุมชนที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่เป็นเลิศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะระบบการบริหารจัดการสภาพแวดล้อม และเป็นปัญหาร่วมที่ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องยอมรับเป็นเสียงเดียวกันไม่ว่าภาครัฐหรือภาคเอกชนจะต้องเข้าไปช่วยดูแล การจัดระบบการใช้น้ำ การบำบัดน้ำเน่าเสีย การกำจัดและจัดการขยะมูลฝอย การจัดระเบียบการสร้างที่อยู่อาศัย สำนักงาน โรงเรียน คลินิก/โรงพยาบาล ฯลฯ ดังนั้นหากมีการเข้าไปช่วยดูแลและจัดการในเรื่องของ “ผังเมือง” ให้กับพื้นที่พักพิงฯอย่างเป็นระบบโดยผู้ชำนาญการแล้ว ก็จะสามารถจัดสรรพื้นที่สำหรับการผลิตงานภายในพื้นที่ได้โดยไม่เป็นการไปสร้างปัญหาเพิ่ม เพราะผลที่จะได้รับคือการป้องกันไม่ให้เกิดนอกนอกพื้นที่และให้โอกาสผู้หนีภัยฯ สร้างงาน

5.2.3 การอนุญาตให้ออกมาทำงานนอกพื้นที่โดยมีระบบการควบคุมและติดตาม

จังหวัดที่มีพื้นที่พักพิงฯโดยเฉพาะจังหวัดตาก และกาญจนบุรี เป็นพื้นที่สำคัญในการผลิตทั้งด้านการเกษตร และโรงงานอุตสาหกรรม ชาวกะเหรี่ยงเป็นผู้มีความชำนาญการด้านการเกษตร ดังนั้นการพิจารณานับเนื่องผู้หนีภัยฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์และความชำนาญเข้าเป็นแรงงานในการผลิตภาคเกษตรก็จะเป็นการให้โอกาสกับผู้หนีภัยฯอย่างมหาศาล เพราะปัจจุบันนี้ถึงจะไม่มีอนุญาตอย่างเป็นทางการก็มีการลักลอบออกไปอยู่แล้ว เพราะเกินกำลังบุคลากรของรัฐฝ่ายควบคุมที่มีอยู่ หากสามารถปรับเปลี่ยนนโยบายในข้อนี้ให้มีความยืดหยุ่นได้ในระดับที่พอจะควบคุมได้ก็จะเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย เพราะในอนาคตอันใกล้ปัญหาการลักลอบออกจากพื้นที่จะทวีความถี่สูงขึ้นเนื่องเพราะประชากรภายในพื้นที่พักพิงฯเพิ่มขึ้นสูง ความต้องการปัจจัยสี่ ซึ่งนอกเหนือจากที่ได้รับแจกจาก NGOs สูงขึ้น หากแต่กำลัง

เจ้าหน้าที่ของรัฐไทยที่จะทำการควบคุมมีจำกัดและไม่มีแนวโน้มว่าจะมีการว่าจ้างอัตราเพิ่ม การพิจารณาปรับหรือยืดหยุ่นระเบียบการขออนุญาตจะสอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้เข้าเป็นแรงงานในพื้นที่เกษตรสำคัญจะทำให้บุคคลเหล่านี้ได้รับการเรียนรู้เรื่องการจัดการพื้นที่เกษตรสมัยใหม่ ซึ่งจะแตกต่างกับการเกษตรขั้นปฐมซึ่งเป็นการทำการเกษตรในประเทศพม่าในปัจจุบัน หากแต่การทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ล้วนจำเป็นต้องมีการจัดระบบนิเวศภายในเหมาะสมเพื่อผลผลิตที่ดีดังตัวอย่างการเกษตรหลายแห่งในพื้นที่อำเภอพบพระที่มีการจัดการจัดระบบน้ำ ระบบการปลูกพืชทดแทนหรือการปลูกพืชประเภทพืชไร่ เพื่อรองรับกับผลผลิตประเภทพืชสวน เช่น การปลูกกุหลาบไปพร้อมๆ กับการปลูกส้ม เพราะพืชทั้งสองต้องการปุ๋ยชนิดเดียวกัน ในขณะที่ต้นส้มยัง

ไม่ให้ผลผลิตชาวสวนก็สามารถตัดกุหลาบขายได้เมื่อต้นกุหลาบหมดอายุต้นสั้มก็โตให้ผลผลิตได้พอดี ฯลฯ เทคโนโลยีและการจัดการระบบภายในพื้นที่เกษตรสมัยใหม่เหล่านี้จะเป็นสิ่งที่แรงงานในไร่จะได้เรียนรู้และซึมซับไปในขณะที่ทำงาน เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยอัตโนมัติ เทคโนโลยีและองค์ความรู้เหล่านี้จะติดตัวผู้หนีภัยที่เข้าไปเป็นลูกจ้างในไร่สั้มและถือเป็นโอกาสในการ

บ่มเพาะประสบการณ์ เมื่อถึงเวลาบุคคลเหล่านี้เดินทางกลับประเทศพม่าก็จะสามารถและนำประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่เกษตรในพม่า

เหตุผลรองรับในข้อเสนอส่วนนี้สัมพันธ์กับยุทธศาสตร์เมืองชายแดน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ (Economic Corridor) ซึ่งจะปรากฏอยู่ในหลาย ๆ โครงการด้วยกัน อาทิเช่น แผนพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง 6 ประเทศ อันได้แก่ ประเทศกัมพูชา-พม่า-สปป.ลาว-เวียดนาม-ไทย และจีนตอนใต้ (ยูนนาน) (Greater Mekong Sub-region –GMS) ซึ่งเป็นการส่งเสริมภาคเอกชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวในพื้นที่เศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก (East-West Corridor) ในส่วนของพม่าจะครอบคลุมพื้นที่แม่สอด-เมียวดี-เมะละแหม่ง-ย่างกุ้ง

นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านโดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2542 (ค.ศ. 1999) เห็นชอบกรอบแผนงานพัฒนาเศรษฐกิจเมืองชายแดนจำนวน 271 โครงการ วงเงิน 22,937 ล้านบาท ใน 20 เมือง 13 จังหวัด

ทั่วประเทศระยะเวลา 10 ปี (2542-2551) เพื่อเตรียมความพร้อมและเสริมศักยภาพพื้นที่เมืองชายแดนให้สามารถรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวที่เกิดจากการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านภายใต้แผนงาน GMS และ IMT-GT ในอนาคต¹⁰

นอกจากนี้ยังมีแผนการพัฒนาพื้นที่เฉพาะและพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) โดยจะเน้นใน 2 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบท และเมืองอย่างยั่งยืน และ 2) ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งจะประกอบด้วยพื้นที่สำคัญ 2 พื้นที่ คือ พื้นที่เขตเศรษฐกิจเฉพาะ และพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นการเพิ่มความ

¹⁰ เอกสารประกอบการสัมมนา, “การสัมมนาเสริมสร้างความมั่นคงชายแดน” พ.ศ. 2544 โดยกรมการปกครอง วันที่ 5-7 กันยายน 2544 โรงแรมพาวินเลียน ริมแดง รีสอร์ท จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า 70.

เข้มแข็งและโอกาสทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมืองและชุมชนศูนย์กลางของอนุภาคและเมืองชายแดน ซึ่งมีศักยภาพที่จะเปิดประตูการค้าติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านและนานาชาติ ให้สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนกลางทางเศรษฐกิจของประเทศและนานาชาติ ให้สามารถเชื่อมโยงกับชุมชนกลางทางเศรษฐกิจของประเทศและติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ในส่วนที่สัมพันธ์กับประเทศพม่าจะอยู่ในโครงการพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตก¹¹ ซึ่งจะครอบคลุมจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพรและระนอง

ดังนั้นการเปิดโอกาสให้กับผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วยการเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญการ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกับผู้ประกอบการไทยผ่านความสัมพันธ์ลูกจ้าง-นายจ้างก็คือการปูพื้นฐานการขยายความสัมพันธ์ด้านการลงทุนในบริเวณชายแดนไทย-พม่าในอนาคตอันจะเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์การลงทุนของไทยนั่นเอง

5.2.4 การเปิดพื้นที่พัฒนาในเขตประเทศเพื่อนบ้าน

เพื่อเป็นการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์พัฒนาเมืองชายแดน ประเทศไทยได้มีดำริในการพัฒนาเมืองแฝดโดยเลือกพัฒนาเมืองชายแดนที่มีความเชื่อมโยงกับเมืองสำคัญของประเทศเพื่อนบ้าน ในส่วนของเมืองที่ติดต่อกับประเทศพม่านั้น แม้สอดคล้องกว้างไว้ให้พัฒนาคู่กับเมืองเมียวดีในรัฐกะเหรี่ยงประเทศพม่า ในขณะที่แม่สายได้ถูกกำหนดไว้คู่กับท่าขี้เหล็ก รัฐฉานประเทศพม่า กาญจนบุรีจะถูกเชื่อมโยงเข้ากับภาคตะวันออกของพม่าในโครงการ Western Sea board และเชื่อว่าในอนาคตอันใกล้นี้อาจจะมีการเลือกเมืองสำคัญในบริเวณชายแดนขึ้นมาพัฒนาคู่กับเมืองของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศพมามากยิ่งขึ้นในอนาคต ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากยุทธศาสตร์ Economic Co-operation Strategy (ECS) ซึ่งปรากฏอยู่ในปฏิญญาพุกาม (Bagan Declaration) โดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และผู้นำรัฐบาลอีก 3 ประเทศ ในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2003 ณ เมืองพุกาม (Bagan) ประเทศพม่า

ECS เป็นความร่วมมือของ 4 ประเทศคือ ไทย พม่า กัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีเป้าประสงค์หลักดังนี้คือ

1. เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันและก่อให้เกิดความเจริญเติบโตมากขึ้นตามแนวชายแดน
2. เพื่ออำนวยความสะดวกให้มีการเคลื่อนย้ายอุตสาหกรรมและการผลิตไป

¹¹ เพ็งอ้ง, หน้า 2 ภาคผนวกที่ 1

ยังบริเวณที่มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ

3. เพื่อสร้างโอกาสการจ้างงานและความแตกต่างของรายได้ในหมู่ประเทศทั้งสี่

4. เพื่อส่งเสริมสันติภาพ เสถียรภาพ และความมั่นคงร่วมกันสำหรับทุกฝ่ายในลักษณะที่ยั่งยืน

ในส่วนความร่วมมือนั้นจะครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ การอำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุน ความร่วมมือด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม การเชื่อมโยงการขนส่ง ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ยุทธศาสตร์ ECS จะเป็นยุทธศาสตร์ที่สามารถสะกัดกันแรงงานที่หลั่งไหลมาจากประเทศเพื่อนบ้านมาสู่ตลาดแรงงานในไทยได้เป็นอย่างดี เพราะภายใต้ยุทธศาสตร์นี้จะสนับสนุนให้มีการลงทุนจากประเทศไทยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน และจะมีการสร้างงาน ทั้งด้านเกษตรและอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่เล็งผลในระยะยาวโดยมีเป้าหมายปลายทางอยู่ที่ความเจริญเติบโตก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านของไทยทั้ง 3 คือ พม่า กัมพูชา และสปป.ลาว และสามารถเปลี่ยนไปเป็นตลาดรับซื้อสินค้าจากไทยได้ในอนาคต

การเปิดพื้นที่พัฒนาในประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านในด้านเกษตรและอุตสาหกรรมจะเท่ากับเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้จะสกัดกั้นไม่ให้แรงงานพม่าหลั่งไหลเข้าไทยแล้ว ในเวลาเดียวกันอาจเป็นการระบายแรงงานที่มีอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมากกลับสู่ประเทศพม่าได้ในเวลาเดียวกันด้วย ในกระบวนการระบายแรงงานกลับพมานั้นอาจรวมเอาผู้หนีภัยจากพื้นที่พม่าเข้ามาอยู่ในกระบวนการนี้ด้วย หากรัฐบาลไทยสามารถสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่เดินทางกลับไปสู่ตลาดแรงงานที่จะสร้างขึ้นในประเทศพม่าได้ว่า พื้นที่นั้นจะพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจนี้จะไม่มีความปลอดภัยจากการสู้รบจะไม่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่มีการบังคับเกณฑ์แรงงานประชาชน จะมีการจ้างงานตามระเบียบการจ้างงาน ตามมาตรฐานสากลหรือในมาตรฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ในหมู่แรงงาน และที่สำคัญที่สุดคือการจ้างงานใดๆ จะไม่มีการเลือกปฏิบัติและละเลยกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มน้อยในพื้นที่ หากจะต้องรวมบุคคลเหล่านี้ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เข้าอยู่ในโครงการพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสทางด้านเศรษฐกิจให้กับประชาชนในระดับรากหญ้าที่มักถูกมองข้ามและถูกปฏิเสธมาเป็นเวลาช้านาน

ยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลพม่าซึ่งต้องการให้รัฐบาลไทยหรือเอกชนไทยเข้าไปขอเช่าพื้นที่ในเขตประเทศพม่าเพื่อทำการเกษตร¹² โดยเฉพาะในเขตรัฐ

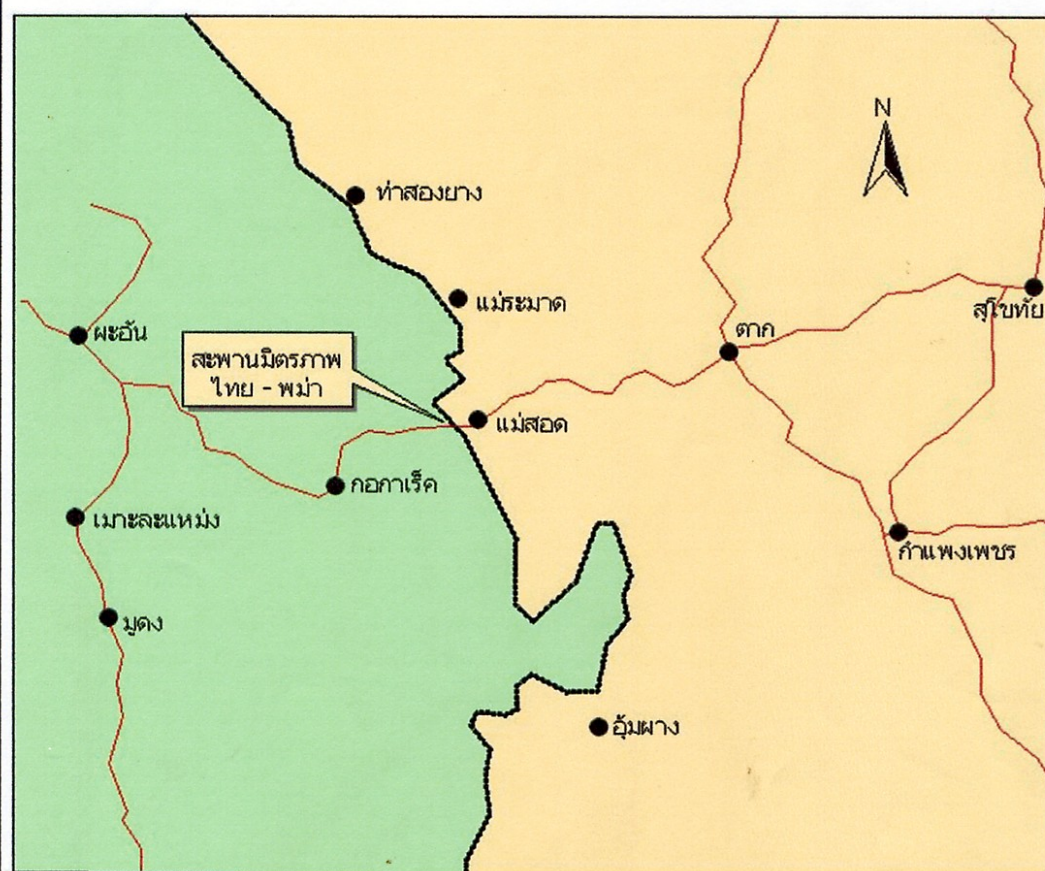
¹² สัมภาษณ์นายยงค์ ยะค่านะ ประธานสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-พม่า สาขาแม่สอด

กะเหรี่ยงในบางพื้นที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการทำเกษตรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งได้แก่ พื้นที่ในเขตประเทศพม่ายื่นเข้ามาในเขตไทย ระหว่างพื้นที่อำเภอพบพระ และอำเภออุ้มผาง มีเนื้อที่ประมาณ 3 แสนไร่ พื้นที่บริเวณนี้สามารถพัฒนาการเกษตรได้ดี เพราะเป็นพื้นที่ที่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเกษตร พืชที่น่าสนใจได้แก่ ปาล์ม ละหุ่ง และมันสำปะหลัง โดยเอกชนไทยสามารถเข้าไปส่งเสริมการปลูก และรับซื้อผลผลิตเพื่อนำมาแปรรูปในประเทศไทยได้ นอกจากนี้ควรจะมีการปรับปรุง โครงสร้างพื้นฐาน และสร้างชุมชนใหม่ เพื่อเปิดโอกาสให้กับผู้นักใน พื้นที่พักพิงทั้ง 3 แห่ง ของจังหวัดตาก คือ บ้านอุ้มเปี้ยม บ้านแม่หละ และบ้านนุโพ เข้าไปจับจองพื้นที่ในการทำเกษตร และสร้างชุมชนใหม่ โดยรัฐบาลไทยจะเป็นผู้เจรจากับรัฐบาลพม่า ในการเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้ได้สร้างชุมชนใหม่ของตนได้อย่างปลอดภัยและถาวรยิ่งขึ้น¹³

จังหวัดตาก วันที่ 22 ตุลาคม 2546

¹³ นายยงค์ ยะค่านะ เสนอว่าในเบื้องต้น อาจสนับสนุนให้เอกชนไทยมีการเช่าพื้นที่จากรัฐบาลพม่าในระยะยาว ประมาณ 40-50 ปี ทำข้อตกลงกับรัฐบาลพม่าขอให้ทหารพม่าถอนกำลังออกจากพื้นที่หลังจากนั้นให้วางระบบการพัฒนาพื้นที่โดยให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยเข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีและให้มีการยกเว้นภาษีให้กับสินค้าเกษตรเหล่านี้ในระยะต้น

ชายแดนไทย - พม่า บริเวณสะพานมิตรภาพ

ที่มา อุดร ดันดีสุทร, บันทึกการก่อสร้าง สะพานมิตรภาพ ไทย-พม่า

นายวิลาศ ภูศิลป์ นายอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก มีความเห็นที่สอดคล้องกับนักธุรกิจในเรื่องของการพัฒนาพื้นที่ในเขตพม่าให้มีความเจริญด้านเศรษฐกิจที่ทัดเทียม เพราะประเทศพม่ายังมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ หากได้รับการสนับสนุนและการลงทุนจากไทย จะทำให้การอพยพของคนเข้ามาในเขตประเทศไทยน้อยลง หากไทยใช้นโยบายเศรษฐกิจนำการเมือง เน้นความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ ตลอดจนกลุ่มต่างๆ ในเขตพม่าต่างก็มีความต้องการให้บ้านเมืองพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เมื่อมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแล้ว การสู้รบก็จะเบาบางลงไป

“ความสัมพันธ์ระหว่างแม่สวด-พม่า ในระดับท้องถิ่นดีมาก มีการสู้รบน้อยลง และมีการค้าขายมากขึ้น ทุกวันนี้หน่วยงานไทยพยายามพัฒนาความสัมพันธ์ของสองประเทศให้ดีขึ้น ส่งเสริมให้มีการลงทุน สร้างงานทั้งสองฝั่ง พม่าเองยังมีทรัพยากรอยู่มาก และพร้อมรับการลงทุนจากต่างชาติ แรงงานก็มาก ผลผลิตด้านการเกษตรสูง หากมีการนำเทคโนโลยีเข้าไปส่งเสริม โดยให้ประชาชนของเขาเป็นผู้ผลิต และไทยเป็นฝ่ายรับซื้อวัตถุดิบเพื่อนำมาแปรรูป ก็จะเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลไทยในการสร้างฐานการลงทุนและเทคโนโลยีในพม่า เพื่อสร้างงานรองรับผู้หนีภัยกลับประเทศ เมื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจดีขึ้น ความมั่นคงของมนุษย์ก็จะดีขึ้นด้วย”¹⁴

แนวคิดของนักธุรกิจและข้าราชการระดับสูงจากจังหวัดตากสอดคล้องกับแนวคิดของประธานหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี นายประทีป พงษ์วิทยากานู ในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าในเขตของประเทศไทย ซึ่งตรงกับพื้นที่ในเขตไทยที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีเมืองสำคัญอยู่ 2 เมือง คือ เมืองทวาย และเมะละแหม่ง โดยเฉพาะเมืองทวายมีพื้นที่ราบตามแนวชายฝั่งทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนยางเก่า มีหมู่บ้านที่สวยงามในบริเวณใกล้เคียง สามารถพัฒนาเป็นท่าเรือน้ำลึกระดับระวางขนน้ำ 100,000 – 200,000 ตันได้ ในขณะที่เมะละแหม่งเป็นเมืองท่าที่สวยงาม อยู่ห่างจากจุดเจดีย์สามองค์ ในอำเภอสังขละบุรีเพียง 170 กิโลเมตร เส้นทางจากชายแดนไทยผ่านจุดเจดีย์สามองค์ เข้าพม่าที่อำเภอพญาทองสุข ตลอดทางไปเมืองตันบูช้ายัค มีความยาวประมาณ 100 กิโลเมตร มีหมู่บ้านตลอดเส้นทาง มีการทำนา สวนมะพร้าว สวนหมาก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ โดยสรุปคือเมืองสำคัญสองแห่งนี้สามารถพัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจและการคมนาคมได้เฉพาะด้านการคมนาคมสามารถสร้าง

โครงข่ายการคมนาคมเชื่อมระหว่างไทย-พม่าไปสู่เอเชียใต้โดยไม่ยากนัก การสร้างท่าเรือน้ำลึกที่ทวายและท่าเรือสำหรับขนถ่ายสินค้าทางเรือที่บริเวณเกาะกาเลกร๊วก (อยู่เหนือเมืองเยประมาณ 30-40 ก.ม. และใต้เมืองเมะละแหม่งประมาณ 120 ก.ม.) จะทำให้การค้าในอนุภูมิภาคนี้เปลี่ยนโฉมหน้าไปโดยสิ้นเชิง ซึ่งหากรัฐบาลไทยสามารถพัฒนาเขตนี้ได้สำเร็จก็จะเป็น

¹⁴ สัมภาษณ์ นายวิลาศ ภูศิลป์ นายอำเภอแม่สวด จังหวัดตาก วันที่ 21 ตุลาคม 2546

เส้นทางการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญต่อไปในภูมิภาคนี้¹⁵

¹⁵ สัมภาษณ์ คุณประทีป พงษ์วิทยากานู ประธานหอการค้ากาญจนบุรี วันที่ 28 พฤษภาคม 2546

สำหรับพื้นที่ที่สามารถพัฒนาด้านการเกษตรได้จะเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตพญาตองซู ซึ่งเป็นกิ่งอำเภอระหว่างเส้นทางไปต้นบูชายัค ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญ และกะเหรี่ยง พื้นที่ในเขตพญาตองซูจะเป็นตลาดค้าชายแดน (ด่านชั่วคราว) ระหว่างไทย-พม่า ที่ไม่ใหญ่นัก แต่ภูมิประเทศในเขตกิ่งอำเภอนี้ อุดมสมบูรณ์ อากาศดี และพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูก ดินดีและน้ำอุดมสมบูรณ์ แต่พืชผักผลไม้ยังเป็นพืชพื้นเมืองที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ด้านพันธุกรรมมากนัก เหมาะสำหรับการเข้าไปลงทุนเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ เพราะพื้นดินเหมาะสมกับการเกษตร นักธุรกิจท้องถิ่นชาวมอญและนักธุรกิจไทยที่เข้าไปลงทุนในเขตพญาตองซู มีความเห็นว่าเขตนี้เป็นพื้นที่ที่มีโอกาสพัฒนาด้านการเกษตรสูง หากนักลงทุนจากไทยเข้าไปลงทุนทำการเกษตรในพื้นที่นี้ก็จะมีการสร้างงานให้คนในท้องถิ่นได้มาก เป็นการเปิดโอกาสให้กับประชาชนที่ไม่มีโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ ได้มีงานทำและจะได้ไม่ต้องทิ้งบ้านเมืองมาทำงานทำในประเทศไทย¹⁶ แนวคิดนี้สอดคล้องกับนักธุรกิจไทยในพื้นที่ที่เห็นว่าเอกชนไทยควรจะเข้าไปลงทุนในเขตพญาตองซู และพื้นที่เชื่อมต่อกับเขตนี้ เพราะยังมีโอกาสทางด้านธุรกิจอีกหลายอย่างทั้งด้านเกษตรและการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นของพื้นที่เขตนี้¹⁷

โดยสรุปแนวคิดด้านการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าด้านเศรษฐกิจอันเชื่อมต่อกับประเทศพม่า อาจถือได้ว่าเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของประชาชนพม่าไปพร้อม ๆ กับความพยายามดำเนินนโยบายส่งกลับผู้หนีภัยฯ เพราะหากไม่มีการสร้างงานในเขตพม่าเพื่อเป็นการรองรับบุคคลเหล่านี้ ก็จะไม่มีความสนใจในการเดินทางกลับอย่างสมัครใจ หากรัฐบาลไทยประสบความสำเร็จในการประสานงานกับรัฐบาลพม่าให้มีการพัฒนาพื้นที่ในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ภายใต้ยุทธศาสตร์ ECS ได้ก็จะถือว่าเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการแก้ไขปัญหาการย้ายถิ่นและผู้หนีภัยฯ ในระยะยาว เงื่อนไขที่สำคัญในยุทธศาสตร์นี้คือการติดตามผล (monitor) ให้มีการสร้างงานให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง และเป็นการจ้างงานที่ยุติธรรม ไม่ใช่เป็นการเปิดโอกาสให้นายทุนเข้าไปเอาเปรียบแรงงานพม่าถึงในประเทศ พร้อมกันนั้นก็ต้องดูแลมิให้เกิดสถานการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจนั้นๆ อีกทั้งมีการรับประกันความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนที่เดินทางกลับประเทศพม่าอีกประการหนึ่งด้วย ข้อสำคัญที่สุดคือการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนกำหนดทิศทางการพัฒนาอันสอดคล้องกับความต้องการ และวัฒนธรรมของตนเองอันจะเป็นหนทางนำไปสู่การสนับสนุนองค์กรท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

¹⁶ สัมภาษณ์ “โกวิ” อดีตสมาชิกกองกำลังพรรคมอญใหม่ แต่ปัจจุบันได้ผันตัวเองมาเป็นนักธุรกิจ และทำธุรกิจอยู่ในเขตตลาดพญาตองซู เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2546.

¹⁷ สัมภาษณ์ นายอำนาจ สุมาสี นักธุรกิจในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 31 พฤษภาคม 2546

5.2.5 การสนับสนุนการฟื้นฟูชุมชนและสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย

นอกเหนือไปจากการสร้างงานและการกระจายรายได้สู่ประชาชนแล้ว องค์การเอกชนทั้งของไทยและต่างชาติ อาจประสานงานกับผู้นำท้องถิ่นและผู้หนีภัยที่เดินทางกลับประเทศในการพัฒนาด้านสังคมอันได้แก่ การศึกษา วัฒนธรรม และสาธารณสุข สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ในเขตพม่า ซึ่งจะเป็นพื้นที่ในการสร้างชุมชนใหม่ รัฐบาลพม่าอาจยังไม่มีควมไว้วางใจองค์กรเอกชนต่างชาติทุกองค์กรให้เข้าไปให้ความช่วยเหลือ หากแต่หน่วยงานเอกชนของไทยอาทิเช่น สมาคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจไทย-พม่า ซึ่งเป็นสมาคมที่ได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลพม่า อาจจะเป็นหน่วยงานนำร่องและประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นให้เข้าไปช่วยดำเนินการในเบื้องต้น ทั้งนี้โดยอาจมีเงื่อนไขว่าความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนใดๆ นั้นให้สอดคล้องกับความประสงค์ของชุมชนในพื้นที่ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่โดยประชาชนอันได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยสมัยต่างๆ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการเป็นผู้กำหนดแผนการพัฒนาชุมชนและสังคมของตนเองโดยมีหน่วยงานหรือองค์กรต่างชาติเป็นผู้ให้การสนับสนุน การที่เสนอแนะให้สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-พม่าเป็นสมาคมนำร่องพื้นเมือง เพราะสมาคมนี้ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลพม่า อีกทั้งยังได้แต่งตั้งให้พลอากาศโทจ่อทอน ให้มาดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารสมาคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจไทย-พม่าของฝ่ายพม่า¹⁸ และมีพลเอกชันทันต์ นายกรัฐมนตรีของพม่าเป็นประธานอุปถัมภ์และมีพันเอกบา เฮง เป็นเลขาธิการสมาคม

การพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการทำใหสังคมเข้มแข็งและยั่งยืนถาวรและเปิดโอกาสให้กับผู้หนีภัยได้ใช้ประสบการณ์ในการร่วมมือกับหน่วยงานของไทยและองค์กรเอกชนต่างชาติ ตลอดระยะเวลากว่า 15 ปีในประเทศไทยมาใช้ในการพัฒนาบ้านเมืองของตน เพราะผู้หนีภัยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาและการอบรมด้านวิชาการต่างๆ อันจะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตนได้ ส่วนรูปแบบในการพัฒนาด้านการศึกษาชุมชนนั้น หน่วยงานไทยหลายหน่วยงานมีประสบการณ์ในการพัฒนาด้านนี้ อาทิเช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งมีรูปแบบการจัดการศึกษาระบบนอกโรงเรียนให้กับชุมชนในเขตภูเขา ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยของไทย มีการพัฒนาหลักสูตรสำหรับชาวไทยในเขตภูเขา ในปีพ.ศ. 2524 เป็นหลักสูตรสำหรับชาวไทยในเขตภูเขาโดยเฉพาะและเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการเรียน/การสอนด้วย โดยการเพิ่มส่วนที่เป็นศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นประจำเผ่าเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร อีกทั้งการจัดสถานที่ให้การศึกษาที่เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ของชุมชน (community learning

¹⁸ สมาคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจไทย-พม่าตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2544 โดยมีพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นประธานที่ปรึกษาของสมาคม พลเอกพัฒน์ อัครนิบุต เป็นนายกสมาคมฯ และ พลเอกสนั่น ขจรกล้า เป็นเลขาธิการสมาคมฯ ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการวิชาการระหว่างไทย-พม่า เพื่อส่งเสริมมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทย-พม่า ฯลฯ

center) ซึ่งประชาชนจะมีส่วนในการจัดการเรียนการสอนควบคู่ไปกับครู เน้นการเรียนรู้ที่เป็นความต้องการของชุมชน ในขณะที่ครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน และประสานงานให้ผู้มีความชำนาญการเข้ามาช่วยสอนให้ประชาชนในท้องถิ่น เป็นรูปแบบการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

อย่างไรก็ตาม ตัวบทหลักในการวางทิศทางการพัฒนานั้นควรจะสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน ในที่นี้หมายถึงผู้หนีภัยที่จะเดินทางกลับไปฟื้นฟูมาตุภูมิของตน บุคคลเหล่านี้ทราบดีว่าสังคมของตนต้องการอะไร ดังนั้นเขาจึงควรเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนโดยมีองค์กรภายนอกเป็นผู้ให้การสนับสนุน ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นแผนแม่บทอย่างคร่าว ๆ ของผู้หนีภัยฯ พื้นที่พักพิงฯ บ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

จากการพูดคุยกับคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาและรองประธานคณะกรรมการบริหาร พื้นที่พักพิงฯ ถึงทิศทางการฟื้นฟูชุมชนในรัฐกะเหรี่ยง ซึ่งพวกเขาได้จัดทำตั้งแต่ปีค.ศ. 1997 คณะกรรมการมีความเห็นว่ามีสิ่งที่จำเป็นต้องกลับไปพัฒนาชุมชนใน 4 ด้านหลักด้วยกันคือ การศึกษา สาธารณสุข การเกษตร และการก่อสร้างซึ่งจะได้แก่ การก่อสร้างบ้านเรือน สถานที่ทำการต่างๆ ตลอดจน สาธารณูปโภค อาทิเช่น โรงเรียน โรงพยาบาล คลินิก สำนักงาน ฯลฯ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเตรียมบุคลากรที่มีอยู่ในปัจจุบันให้มีความรู้ความสามารถในการที่จะกลับไปพัฒนาชุมชน การเพิ่มพูนศักยภาพในองค์ความรู้ต่างๆเหล่านี้ ทำได้ในลักษณะดังต่อไปนี้คือ¹⁹

- 1) การพัฒนาชุมชนสิ่งแรกที่ประชากรจำเป็นต้องมีคือการศึกษา ดังนั้นการเตรียมบุคลากรที่สำคัญคือ ครู ด้วยการให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน
- 2) สาธารณสุขของชุมชนจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านการแพทย์ พยาบาล และสาธารณสุข เพื่อกลับไปดูแลด้านสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมฝึกฝนและให้การอบรมแก่บุคลากรด้านนี้เป็นจำนวนมาก ไม่แพ้บุคลากรด้านการศึกษา การอบรมบุคลากรอาจจะกระทำได้ในพื้นที่พักพิงฯหรือนอกพื้นที่ปีละประมาณ 5 คน
- 3) การเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนกะเหรี่ยง ดังนั้นประชากรส่วนใหญ่จึงมีความคุ้นเคยและมีความชำนาญการด้านการเกษตรเป็นพื้นฐานที่สำคัญ หากแต่องค์ความรู้ในด้านการเกษตรปัจจุบันได้ก้าวหน้าไปมากโดยเฉพาะในประเทศ

¹⁹ เอกสารมติที่ประชุมของคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาพื้นที่พักพิงฯบ้านถ้ำหิน, อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี 26 พฤศจิกายน 2003.

ไทย ดังนั้นการกลับไปพัฒนาด้านการเกษตรให้กับชุมชนที่จากมาจึงควรจะนำวิทยาการสมัยใหม่ไปใช้กับการจัดการพื้นที่เกษตร อาทิเช่น การเกษตรที่ไม่เป็นภัยต่อสภาพแวดล้อมและการเกษตรด้านการตัดต่อพืช เพื่อให้พันธุ์ที่ดีและแข็งแรงกว่าพืชดั้งเดิม ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่เกษตรอย่างสมดุลย์

- 4) การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอีกประการหนึ่ง ที่ต้องกลับไปฟื้นฟูและซ่อมแซม ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย จึงไม่ค่อยมีพื้นความรู้เกี่ยวกับการก่อสร้าง แต่เนื่องจากประสบการณ์ของผู้หนีภัยฯหลายคนที่เคยทำงานก่อสร้างในเมืองไทยหลายคนซึ่งอาจทำให้มีประสบการณ์บ้าง หากได้มีการอบรมอย่างเป็นระบบ อาจนำความรู้ที่อบรมเพิ่มเติมบวกกับประสบการณ์เดิมไปใช้ในงานก่อสร้างในอนาคตได้

การสนับสนุนจากหน่วยงานของไทย อาจทำได้ในหลายรูปแบบและรูปแบบที่เป็นไปได้ คือ ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติในการให้เงินทุนการศึกษา และการให้ที่พักในสถาบันการศึกษาของไทย อาทิเช่น สถาบันราชภัฏต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาลัยครู วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยพยาบาลและวิทยาลัยเกษตร ก็จะสามารถเติมโอกาสในการพัฒนาบุคลากรให้กับผู้หนีภัยฯเหล่านี้

5.2.6 การประสานงานกับองค์กรระหว่างประเทศ

ปัจจุบันรัฐบาลไทยได้ประสานงานกับองค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้หนีภัยจากการสู้รบจากพม่าอยู่หลายองค์กร อาทิเช่น UNHCR ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในเบื้องต้น นอกจากนี้ยังได้ประสานงานกับองค์กรอื่นๆ อาทิเช่น IOM (International Organization for Migration) และ ICRC (International Committee of the Red Cross) เป็นต้น ในส่วนของ IRRC นั้น ได้ประสานงานกับรัฐบาลพม่าและเข้าไปตั้งสำนักงานอยู่ในประเทศพม่าและได้ดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่าคือการเข้าไปช่วยพัฒนาพื้นที่ในเขตรัฐบาลชนกลุ่มน้อย อาทิเช่น รัฐมอญ รัฐไทใหญ่ รัฐกะเหรี่ยง และภาคตะนาวศรี โดยช่วยเหลือด้านสาธารณสุขและการศึกษาแก่ชุมชนในพื้นที่ ในส่วนสาธารณสุขได้พัฒนาแหล่งน้ำสะอาดเพื่อบริโภคและด้านการศึกษาได้จัดให้มีการอบรมอาชีพแก่บุคคลในท้องถิ่น

ในส่วนที่สัมพันธ์กับผู้หนีภัยจากการสู้รบและชนกลุ่มน้อยในบริเวณชายแดนไทย-พม่า ICRC ได้สนับสนุนศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพระดับท้องถิ่นในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการต่อสู้ เพื่อให้การรักษาดูแลผู้ป่วยและผู้บาดเจ็บจากการสู้รบอันมีสาเหตุมาจากการถูกระเบิดและอื่นๆ

ICRC ได้สนับสนุนด้านยาและเครื่องมือแพทย์ให้แก่ศูนย์ดูแลและฟื้นฟูสุขภาพเหล่านี้ในเขตรัฐไทใหญ่และรัฐกะเหรี่ยง นอกจากนี้ยังได้รับการแก่ผู้บาดเจ็บจากการสู้รบที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พักชั่วคราวในเขตประเทศอีกด้วย ในส่วนของการดูแลผู้พิการ ICRC ได้ช่วยเหลือผู้พิการชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่พักพิงบ้านแม่หละ และพื้นที่พักพิงบ้านนุโพ จังหวัดตาก โดยให้ความช่วยเหลือด้านการฟื้นฟูสุขภาพ การให้อวัยวะเทียมแก่ผู้พิการ และจัดการฝึกอาชีพให้แก่ผู้พิการอีกด้วย²⁰

ความก้าวหน้าของ ICRC ในการประสานงานกับรัฐบาลพม่าจนเป็นที่ยอมรับและรัฐบาลพม่าอนุญาตให้เข้าไปดำเนินการในพม่าโดยเฉพาะในเขตรัฐของชนกลุ่มน้อยและพื้นที่บริเวณชายแดนได้ นับว่าเป็นนิมิตรหมายที่ดีเพราะหากมีการส่งกลับผู้หนีภัยจากการสู้รบไปยังพื้นที่ตามรัฐชนกลุ่มน้อยอาทิเช่น กะเหรี่ยง และคะยาห์ แล้วหน่วยงานของ ICRC ก็จะสามารถให้ความช่วยเหลือและดูแลผู้หนีภัยจากการสู้รบเหล่านี้ในเขตประเทศพม่า เป็นการที่รับประกันความปลอดภัยในชีวิตให้กับบุคคลเหล่านี้ได้ในระดับหนึ่ง นอกเหนือไปจากการช่วยเหลือด้านการพัฒนาและพลิกฟื้นชุมชนให้มีความปลอดภัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของผู้หนีภัยฯ ที่จะเดินทางกลับ

ในขณะที่ยังคง ICRC ให้ความช่วยเหลือด้านการแพทย์ การสาธารณสุข และการศึกษาแก่ชนกลุ่มน้อยในบริเวณพื้นที่รัฐชายแดนนั้น องค์กร IOM ได้เข้ามาดูแลในกระบวนการการสัมภาษณ์ผู้หนีภัยจากการสู้รบเพื่อส่งไปประเทศที่สาม โดยเบื้องต้นนั้น IOM ให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาพม่าที่ลี้ภัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งถูกย้ายจากศูนย์มณีน้อย จังหวัดราชบุรีไปอยู่ที่พื้นที่พักพิงบ้านถ้ำหิน อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และในขณะนี้ได้เริ่มกระบวนการสัมภาษณ์เพื่อส่งผู้หนีภัยจากการสู้รบจากพื้นที่พักพิงบ้านแม่หละ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พร้อมทั้งจัดให้มีการอบรมด้านวัฒนธรรม และภาษาเพื่อการเตรียมตัวสำหรับการเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่สหรัฐอเมริกา²¹ ซึ่งผู้หนีภัยจากการสู้รบบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี มีความประสงค์ที่อยากจะไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่ประเทศที่สามในขณะที่ผู้หนีภัยส่วนใหญ่ยังคงอยากอยู่ที่ประเทศไทย เพื่อรอเดินทางกลับมาตุภูมิ เมื่อบ้านเมืองสงบสุขปราศจากสงคราม

ในส่วนของกระบวนการดำเนินการเพื่อการส่งกลับผู้หนีภัยฯ รัฐบาลไทยได้ประสานงานอย่างใกล้ชิดกับ UNHCR ซึ่งได้เดินทางในการเจรจากับรัฐบาลพม่าในการเตรียมการเพื่อการส่งกลับผู้หนีภัยจากการสู้รบจากประเทศไทยโดย UNHCR จะทำงานร่วมกับองค์กรการกุศลหรือ NGO ในพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างเงื่อนไขอันจะเป็นการเอื้อต่อการเดินทางกลับของผู้หนีภัยจากการสู้รบ จากการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ UNHCR และรัฐบาลพม่า

²⁰ <http://www.icbl.lm/2003/burma.html>.

²¹ http://www.iom.int/index_flash.htm.

ในเดือนกุมภาพันธ์ 2004 ก็ได้ข้อตกลงว่า UNHCR จะเริ่มต้นให้ความช่วยเหลือและให้การสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นในเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อย อาทิเช่น รัฐมอญ รัฐกะเหรี่ยง และเขตตะนาวศรีโดยความช่วยเหลือจะเป็นไปในรูปของการพัฒนาด้านสาธารณสุข การศึกษา การบริการชุมชน และโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ที่มีศักยภาพที่จะรองรับผู้หนีภัยจากการสู้รบที่จะเดินทางกลับถิ่นฐานเดิมในพม่า²²

การประสานงานระหว่างรัฐบาลไทยกับองค์กรระหว่างประเทศทั้งสามนี้หน่วยงานนี้ดำเนินการควบคู่ไปกับความพยายามที่จะสร้างเสริมกระบวนการปองตองแห่งชาติระหว่างรัฐบาลพม่า พรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (NLD) และองค์กรของชนกลุ่มน้อย โดยล่าสุดรัฐบาลไทยได้สนับสนุนให้มีการประชุมซึ่งเรียกว่า “กระบวนการกรุงเทพ” (Bangkok Process) ขึ้นเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลพม่าแสวงหายุทธวิธีในการแก้ไขการเมืองภายในของประเทศ ซึ่งก็ได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลพม่า ในช่วงแรกซึ่งมีการประชุมเมื่อเดือนธันวาคม 2003 ที่กรุงเทพฯ ผู้แทนรัฐบาลพม่าได้ชี้แจงความพยายามของรัฐบาลในการที่จะเร่งรัดให้มีการปรับปรุงระบบการเมืองภายในประเทศ อย่างไรก็ตามแม้ความก้าวหน้าในกระบวนการปองตองแห่งชาติของรัฐบาลและ NLD ตลอดจนชนกลุ่มน้อยยังไม่คืบหน้าไปเท่าใดนัก หากแต่รัฐบาลไทยก็ให้การสนับสนุนรัฐบาลพม่าอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังเห็นชอบกับการเจรจาพม่า-กบฏก่าลิงแห่งชาติกะเหรี่ยง (KNU) และรัฐบาลพม่าและให้การสนับสนุนเพื่อให้การเจรจาประสบความสำเร็จ โดยตั้งสมมุติฐานไว้ว่าหากรัฐบาลไทยสามารถผลักดันให้ KNU เสร็จจากกับรัฐบาลพม่าได้สำเร็จก็จะทำให้การส่งกลับผู้หนีภัยจากการสู้รบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงเป็นจริงขึ้นมาได้ และหากรัฐบาลพม่ายังคงสนับสนุนให้องค์กรระหว่างชาติ อาทิเช่น ICRC และ UNHCR สามารถเข้าไปดำเนินการในรัฐที่เป็นเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อยได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การกลับสู่มาตุภูมิของผู้หนีภัยจากการสู้รบก็จะมีหลักประกันด้านความปลอดภัยแห่งชีวิต ตลอดจนการได้รับความช่วยเหลือในการพลิกฟื้นชุมชนที่เคยล่มสลายให้กลับมาเป็นชุมชนที่ปลอดภัยและมีอนาคตได้อีกครั้งหนึ่ง

5.2.7 การมีส่วนร่วมของผู้หนีภัยฯ ในการวางแผนกลับมามหาตุม

ประเด็นสุดท้ายของข้อเสนอแนะคือการสนับสนุนให้ผู้หนีภัยฯ เป็นผู้ “กำหนดใจ” ของตนเองต่อเหตุการณ์ในอนาคต โดยเฉพาะในเรื่องของการตัดสินใจเดินทางกลับประเทศพม่า เพราะไม่ว่าจะพิจารณาอย่างมุมมองใดหรือเหตุผลใดก็ตามต่างก็ได้ผลสรุปที่ค่อนข้างจะตรงกันว่า การส่งกลับผู้หนีภัยฯ ในขณะที่เหตุการณ์ยังไม่สงบอย่างแท้จริงนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง หากแต่เรื่องของการกลับคืนมาตุมก็เป็เป้าประสงค์ร่วมกันของผู้หนีภัยฯ เป็นส่วนใหญ่ ประเด็นจึงมีอยู่ว่าจะอย่างไรให้การบรรลุเป้าประสงค์ดังที่กล่าวนี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของทุกฝ่าย ไม่ว่าของผู้หนีภัยฯ หรือของรัฐบาลไทย ในส่วนของผู้หนีภัยฯเองควร

²² <http://www.reliefweb.int/w/rwb/nsf>.

จะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการในอนาคตของตนด้วยเช่นกัน เพราะมีฉะนั้นแล้วก็เป็นฝ่ายถูกกำหนดโชคชะตาเหมือนเช่นในอดีตที่ต้องตกเป็นเหยื่อของความขัดแย้งทางการเมือง หรือการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากสถาบันทางการเมืองที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือการถูกผลักดันให้กลับ ทั้งที่ยังไม่มีความพร้อม การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดโชคชะตาของตนในอนาคต จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง

คำถามมีอยู่ว่า ผู้หนีภัยฯจะมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการกลับคืนมาได้อย่างไร คำตอบคงมีได้หลากหลาย ตั้งแต่ได้จนถึงไม่ได้ แต่ถ้าหากเลือกที่จะตอบว่าได้ ผู้หนีภัยฯก็จะต้องมีการเตรียมตัวให้ทั่วพร้อมในทุก ๆ เรื่องนับตั้งแต่การกำหนดกรอบระยะเวลา กำหนดเงื่อนไขของการเดินทางกลับ และการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ศึกษาสถานการณ์ตามความเป็นจริงว่าจุดใดยังมีการสู้รบและจุดใดมีความสงบพอที่จะพิจารณาเดินทางกลับได้ วิเคราะห์สถานการณ์จุดเด่นจุดด้อยว่าพื้นที่ใดใครเป็นฝ่ายครอบครองและพอที่จะผลักดันให้มีการเจรจาสงบศึกได้หรือไม่ การเจรจาสงบศึกนั้นควรจะมีเงื่อนไขที่เป็นไปได้อย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์สุดต่อประชากรส่วนใหญ่ ใครจะเป็นผู้เจรจาหรือมีความไปได้หรือไม่ที่ทั้ง KNU และ DKBA จะกลับมามีสัมพันธ์เช่นดีดังเดิม เพื่อร่วมมือกันในการตกลงเจรจาและต่อรองกับรัฐบาลทหารพม่า หรือร่วมมือกันในการวางแผนที่จะพัฒนาชุมชนและสังคมกะเหรี่ยงที่ได้ล่มสลายไปในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาเพราะพิษสงคราม ประเด็นเหล่านี้เป็นประเด็นที่ผู้หนีภัยฯต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนเยาวชนรุ่นใหม่ที่จะต้องกลับไปเป็นกำลังสำคัญของชุมชนควรจะมีการเตรียมตัวอย่างไรที่จะใช้ความรู้ความสามารถเพื่อไปสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง หากเป็นในด้านเศรษฐกิจ อาจจะต้องมีการวางแผนว่าเศรษฐกิจในชุมชนกะเหรี่ยงจะเป็นในเรื่องใด เกษตรหรืออุตสาหกรรม เกษตรแปรรูปหรือการพิจารณาว่า ใครจะสามารถเข้าไปลงทุนได้ ควรจะมีการเจรจาต่อรองกับนายทุนไทยที่จะเข้าไปในพื้นที่ของกะเหรี่ยงหรือคะยาห์อย่างไรให้ไม่เสียเปรียบจะมีการสร้างงานในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนหมู่มาก และจะมีการกระจายรายได้ได้อย่างไร ให้ทุกคนได้มีโอกาสเท่าเทียมกัน พื้นที่ใดเหมาะสำหรับการเกษตร พื้นที่ใดเหมาะสำหรับการลงทุนอุตสาหกรรม โรงงานที่สามารถเชื่อมต่อกับทุนในเขตไทยและธุรกิจเขตไทย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องการการวางแผนที่ละเอียดและเป็นระบบ และจะต้องเป็นการวางแผนของประชากรกะเหรี่ยงและคะยาห์เอง เพราะถ้ามีแผนการที่พร้อมมูลแล้วเมื่อมีใครมาเสนอโครงการในการลงทุนจะได้มีต้นแบบสำหรับการเปรียบเทียบ ผู้หนีภัยฯในเมืองไทยอยู่นานจะมีความคุ้นเคยกับคนไทย ภาษาไทย วัฒนธรรมไทย ตลอดจนวิถีคิด วิถีทำงาน จึงสามารถนำความรู้เหล่านี้มาใช้ในการติดต่อประสานงานกับทุนไทยในอนาคต

ความสามารถวางแผนงานในอนาคตที่รัดกุมได้ จำเป็นต้องมีการศึกษาและเตรียมข้อมูลประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่พักพิงฯเป็นเยาวชนที่มีอายุ 17 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาระดับมัธยมปลายหรือสูงกว่า ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงควรเปิดโอกาสให้ประชากรเหล่านี้ได้มีโอกาส

วางแผนอนาคตสังคมของพวกเขา ผู้หนีภัยก็ควรจะใช้โอกาสที่มีอยู่สำหรับการเตรียมตัว และวางแผน ประเด็นอยู่ที่ว่าจะใช้เวลาที่มีอยู่ใช้ในการเตรียมอนาคตอย่างเป็นจริงหรือไม่ หากเห็นว่ายังไม่มีความรู้พอและจำเป็นต้องมีการอบรมเพิ่มเติมทางด้านทักษะและความชำนาญการ ทั้งรัฐบาลไทยและองค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือต่างพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านวิชาการ ความรู้หรือการอบรมวิชาชีพ และงานช่างฝีมือ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อการเตรียมการที่จะผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญการ ให้กับสังคมในอนาคตของตน

โดยสรุปก็คือการกำหนดอนาคตของการกลับสู่มาตุภูมิอย่างปลอดภัย และมีศักดิ์ศรีนั้น ควรจะมาจากการมีส่วนร่วมของผู้หนีภัยเองโดยการสร้างหลักประกันว่าเมื่อกลับไปแล้วจะสามารถดำรงชีวิตและสร้างงานได้ เพราะมีความรู้และมีความชำนาญการ นอกจากนั้นยังสามารถใช้ประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้จากสังคมไทยไปช่วยเหลือเพื่อนผู้พลัดถิ่นในเขตพม่าได้ ความปลอดภัยในชีวิตอาจรวมถึงความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อดูแลตนเองและครอบครัวได้ ความมีศักดิ์ศรีอาจหมายถึงความมุ่งมั่นที่จะกลับไปพัฒนาสังคมที่ล่มสลายให้พลิกฟื้นมีชีวิตขึ้นมาใหม่ หากจะตีความการกลับสู่มาตุภูมิอย่างปลอดภัยและมีศักดิ์ศรีตามกรอบความคิดนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้หนีภัยทุกคนตลอดจนผู้นำชุมชนจะต้องผลักดันให้มีการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีศักยภาพดังกล่าว ความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ และฝึกฝนตนเองเพื่ออนาคตของสังคม เป็นสิ่งที่ผู้หนีภัยทุกคนเลือกที่จะทำได้โดยไม่มีใครมาห้ามหวงหรือกีดกัน เพราะเป็นเสรีภาพส่วนบุคคล ประเด็นมีอยู่ว่าผู้หนีภัยทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือชาวบ้าน ผู้ใหญ่ หรือเยาวชนมีความพร้อมที่จะลุกขึ้นมากำหนดโชคชะตาชีวิตของตนหรือไม่ต่างหาก และที่สำคัญเหนือไปกว่าก็คือรัฐบาลไทยจะมีความใจกว้างพอที่จะเปิดโอกาสให้ผู้หนีภัยเหล่านี้ก้าวขึ้นมาเป็น “เจ้าภาพร่วม” ในการกำหนดกรอบนโยบายและวาง “โรดแมป” (Road Map) สำหรับชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยในสังคมบ้านเกิดของตน ในส่วนที่สัมพันธ์กับ “ยุทธศาสตร์เอื้ออาทรเพื่อนบ้าน” ของไทยได้มากนักน้อยเพียงใด

เอกสารอ้างอิง

วิทยานิพนธ์ เอกสาร หนังสือ เว็บไซต์ และบทความภาษาอังกฤษ

All Burma students' democratic front: Documentation and Research Centre. **Forced Relocation and Human Rights Abuses in Karenni State, Burma**, May 1997.

Available from: <http://www.irrawaddy.org/Feb-March/cover.html>. (13/6/2545)

Available from: <http://www.irrawaddy.org/Feb-March/cover1.html>. (13/6/2545)

Available from: <http://www.irrawaddy.org/Feb-March/cover3.html>. (13/6/2545)

Available from: <http://www.irrawaddy.org/Feb-March/cover4.html>. (13/6/2545)

Available from: <http://www.irrawaddy.org/Feb-March/cover6.html>. (13/6/2545)

Available from: <http://www.irrawaddy.org/Feb-March/cover7.html>. (13/6/2545)

Burma Issues. 8, No.11, November 1998.

Burma Issues. 9, No.6, June 1999.

Burma Issues. 10, No.1, Spring 2000.

Burma Issues. 12, No.2, February 2002.

Burma Issues. 12, No.3, March 2002.

Burma Issues. 12, No.4, April 2002.

Burma Issues. 12, No.5, May 2002.

Burma Issues. 12, No.6, June 2002.

Burma Issues. 12, No.8, August 2002.

Burma Issues. 12, No.9, September 2002.

Burma Issues. 12, No.10, October 2002.

Burma Issues. 12, No.11, November 2002.

Burma Issues. 12, No.12, December 2002.

Burma Issues. 13, No.1, January 2003.

Burma Issues. 13, No.2, February 2003.

Burma Issues. 13, No.3, March 2003.

Burma Issues. 13, No.4, April 2003.

Burma Issues. 13, No.5, May 2003.

Burma Issues. 13, No.6, June 2003.

Burma Issues. 13, No.7, July 2003.

Burma Issues. 13, No.8, August 2003.

Burma Issues. 13, No.9, September 2003.

Burma Issues. **Anticipating Repatriation.** Bangkok, 1998.

Burma Issues. **Burma: Human Lives for Natural Resources oil & Natural Gas,** 1994

Burma Issues. **Hanging on to hope.** Bangkok, February 1995.

Burma Issues. **Operation Dragon King: The forced relocation of burma's village peasants,**
September 1993.

Burma Issues. **After the 1997 Offensives: The Burma Army's Relocation Program,** April 2003.

Burma Issues. **To Forcibly Repatriate or Not: Thailand's Dilemma.** Special Report by Burma Issues:
Bangkok, April 1997.

Burma Right Movement for Action (B.U.R.M.A.). **Burma's will to Survive: 1992 Annual Report.**
Bangkok, December 1992.

Burma Right Movement for Action (B.U.R.M.A.). **Burma's will to survive: 1992 annual report.**
Bangkok, December 1992.

Burmese Border Consortium. **Refugee Relief Programme,** January to June 1998.

Burmese Border Consortium. **Refugee Relief Programme,** January to June 2001.

Burmese Border Consortium. **Refugee Relief Programme,** July to December 1997.

Burmese Border Consortium. **Refugee Relief Programme,** July to December 2000.

Committee for Internally Displaced Karen People Friedrich Naumann Foundation. **Karen IDPs
Report: The plight of Internally Displaced Karen in the Mu Traw District of Burma.** Chiang
Mai: Nopburee Press, December 2000.

ESCAP, United Nations. **Myanmar: Trade and Investment Potential in Asia.** New York: United
Nations, 1996.

Hsao Tai and others. **More of the same: Forced Labor Continues in Burma (October 2000 –
September 2001).** Earth Right International, 11 October 2001.

Images Asia & Borderline Video. **A Question of security: A Retrospective on Cross-border Attacks
on Thailand's Refugee and Civilian Communities along the Burmese Border since 1995.**
Thailand: Images Asia, 1998

- Karen National Union – Mergui/Tavoy District. **Development and the cry of people: Regional Development Programmes and Human Right abuses of SLORC in Tenasserim Division.** Kanchanaburi, December 1994.
- Karen National Union: Mergui-Tavoy District. **The rape of the rural poor**, July 1995.
- Kyaw Yin Hlaing, "Reconsidering the failure of the Burma Socialist Program Party : government to eradicate internal economic impediments", **South East Asia Research** 11, No.1, March 2003: 5-58.
- Martin Smith. **BURMA: Insurgency and the Politics of Ethnicity.** 2th ed. New York : 175 Fifth Avenue, 1999.
- Martin Smith. **Ethnic Groups in Burma: Development, Democracy and Human Rights.** London : Anti-Slavery International, 1994.
- Mary B. Anderson, **Do No Harm.** Boulder: Lynne Rienner , 1999.
- Maung Aung Myoe, "Nuther Friend Nor Foe," Institute of Defence and Strategic Studies, Singapore, 2002.
- Ministry of information, Union of Myanmar. (2002). **Myanmar: Facts and Figures 2002.** Yangoon: Printing and Publishing Enterprise, 2002.
- Moe K. Tun. **The 1997 Offensives: Suffering and Struggle for Identity and Justice of the Ethnic Karen in Burma.** Burma Issues: Virginia, 1 December 1997.
- Mon information service (Bangkok) with co-operation of Karen information Committee (Southern Karen State). **Abuses against peasant farmers in Burma: emphasis on Mon states, Karen State and Tenasserim Division.** Mon information service: Bangkok, July 1998.
- Mon information service (Bangkok). **Forced Labour: on the construction of the Ye-Tavoy railway (1995).** Bangkok.
- Mon information service (Bangkok). **Endless nightmares in the black area: Human rights violations in Burma's south & southeastern region during 1995.** Bangkok, March 1996.
- Nancy Hudson-Rodd & Myo Nyunt. **Working Papers: Land right policy for future Burma.** Bangkok: Chulalongkorn University Press, May 2000.
- The All Burma Students' Democratic Front. **DAWN** 3, No.12, August, September 1992.
- The All Burma Students' Democratic Front. **DAWN** 3, No.5, November 1991.
- The All Burma Students' Democratic Front. **DAWN** 5, No.5, November/December.
- The All Burma Students' Democratic Front. **DAWN** 6, No.4, July/August.

The Refugee Studies Center in association with the Norwegian Refugee Council/Global IDP Project.

Forced Migration review. OXFAM on environmentally friendly paper, December 1999.

วิทยานิพนธ์ สัมภาษณ์ และหนังสือภาษาไทย

Sally Thomson. ผู้ช่วยผู้อำนวยการ, Burmese Border Consortium, กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2546.

Saw Tha Toke และ Saw per Kaw. คณะกรรมการด้านการศึกษา พื้นที่พักพิงแม่หละ. สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2546.

Toh Say . Director for Foreign Affair, The Kareni Program Party KNPP. สัมภาษณ์, 27 กันยายน 2544.

กระทรวงมหาดไทย. บรรยายสรุป: พื้นที่รองรับผู้หนีภัยจากการสู้รบบ้านแม่หละ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์)

การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. รายงานสรุปความก้าวหน้า โครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติจากสหภาพพม่า.

กุล กองลิ้ม. ผู้ช่วยหัวหน้าภาคสนาม UNHCR อ.แม่สอด จ.ตาก. สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2546.

โกวิ. อดีตสมาชิกกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์. สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2546.

จัดภัย บุรุษพัฒน์. เลขานุการสภาความมั่นคงแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2545.

ข้อมูลพื้นที่พักพิงชั่วคราว ผู้หนีภัยการสู้รบจากพม่า, ตุลาคม 2544.

ช่วยเหลือความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย. รายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเพื่อแก้ไข

ปัญหา กรณีโครงการก่อสร้างก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา, กุมภาพันธ์ 2541.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านแม่หละ. สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2546.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านต้นยาง, สัมภาษณ์, กันยายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านนุโพ. สัมภาษณ์ 25-26 พฤศจิกายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านในสอย, สัมภาษณ์, กันยายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านปางควาย. สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านปางแทรกเตอร์, สัมภาษณ์ กันยายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านแม่หละ. สัมภาษณ์, 21-22 พฤศจิกายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านอ้อมเปี้ยม. สัมภาษณ์, 23-25 พฤศจิกายน 2544.

คณะกรรมการบริหารพื้นที่พักพิงบ้านถ้ำหิน. สัมภาษณ์, กันยายน 2544.

คณะกรรมการฝ่ายการศึกษา พื้นที่พักพิงบ้านปางควาย/ปางแทรกเตอร์. สัมภาษณ์, 4 มิถุนายน 2546.

คณะกรรมการฝ่ายการศึกษา พื้นที่พักพิงบ้านถ้ำหิน. สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546.

คณะกรรมการฝ่ายการศึกษาพื้นที่พักพิงบ้านแม่หละ. สัมภาษณ์, ตุลาคม 2545.

คำสั่งอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ที่ 79/2546. เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ควบคุมพื้นที่พักพิงชั่วคราวผู้พลหนีภัยจากการสู้รบ. แม่ฮ่องสอน, 17 เมษายน 2546.

เฉลิมชัย วรภูมิพุทธพงศ์. รองผู้ว่าราชการจังหวัดตาก. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2546.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

ตันแคน กาลาช. รายงานการวิจัย: คนลี้ภัยในร่มป่า. เชียงใหม่: เพื่อนไร้พรมแดน, 2544.

เดเนียล ชู. รองประธานศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านถ้ำหิน. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546.

ทรงชนะ วิชัยธนพัฒน์. เจ้าหน้าที่เวทีเสวนาสัมพันธ 8ว. รองผู้อำนวยการ สำนักงานศูนย์ดำเนินการเกี่ยวกับผู้พลพยกองการต่างประเทศ สำนักงานปลัด กระทรวงมหาดไทย. สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2546.

ธนะชาติ ปาลิยะเวทย์. ปัญหาและลู่ทางในการคุ้มครองระหว่างประเทศต่อผู้พลัดถิ่นภายในดินแดน: ศึกษากรณีสถานการณ์การพลัดถิ่นภายในดินแดนประเทศสหภาพพม่า. วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ธันวา. ส่วนปฏิบัติการ ชค.95 ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก. สัมภาษณ์ 22 ตุลาคม 2546.

นคร ศิริวิสัย. ผู้หนีภัยจากการสู้รบชาวพม่า: ศึกษากรณีจังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา, 2544.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ชาวเขาในไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

เบญจรัตน์ แซ่ฉี่ และพรสุข เกิดสว่าง (ผู้แปล). จากบ้าน: เสียงจากเยาวชนผู้ลี้ภัย. เชียงใหม่: เพื่อนไร้พรมแดน, 2544.

เบอร์มา อิชซู. เอกสารลำดับเหตุการณ์ โครงการทอส่งก๊าซไทย-พม่า. (การประชุมโต๊ะกลม เรื่อง ฐานะและบทบาทของไทยในประชาคมโลกกับ “ทอส่งก๊าซไทย-พม่า” คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 ตุลาคม 2540), 2540.

ประทีป พงษ์วิทยากาน. ประธานหอการค้ากาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2546.

ประธานคณะกรรมการพื้นที่พักพิงบ้านถ้ำหิน. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546.

ประสงค์ หล้าอ่อน. ปลัดฝ่ายป้องกัน จ.ตาก หัวหน้าพื้นที่พักพิงแม่หละ. สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2546.

ประสิทธิ์ ศรีชุม. อาจารย์โรงเรียนบ้านปางหมู่ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2544.

พรพิมล ตรีโชติ. ขนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

พันทิพย์ ชาญถิ่นดง. ปลัดอำเภอป้องกัน จ.ตาก. สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2546.

พิชาญเมธ ม่วงมณี, พลโท. แม่ทัพภาคที่สาม จ.พิษณุโลก. สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2546.

พินิจ แก้วจิตคงทอง. ปลัดอำเภอไทรโยค จ.กาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2546.

พิษณุ สวัสดิ์. รองผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์, 5 มิถุนายน 2546.

พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ. บรรยายสรุป พื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านแม่หละ.

มติชนสุดสัปดาห์ (17-23 มิถุนายน 2545) : 9-14

มติชนสุดสัปดาห์ (8-14 กรกฎาคม 2545) : 13, 16, 33-36

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. รายงานการวิเคราะห์

ผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และสังคม: กรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยานา (สหภาพพม่า). (การประชุมโต๊ะกลม เรื่อง ฐานะและบทบาทของไทยในประชาคมโลกกับ “ท่าอากาศยานพม่า” คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 8 ตุลาคม 2540), 2540.

ยงก์ ยะค่านะ. “ข้อเท็จจริงและแนวทางแก้ไขปัญหาชายแดนไทย-พม่า อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก.” เอกสารอัดสำเนา, 2546.

ยงก์ ยะค่านะ. ประธานสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-พม่า สาขาแม่สอด. สัมภาษณ์ 23 ตุลาคม 2546.

เยี่ย เย วิน. ผู้แทนของ COERR กลุ่ม KEG (Karen Environmental Group). สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2546.

รัชดา ฉายสวัสดิ์. เจ้าหน้าที่มูลนิธิสิทธิมนุษยชน. สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2545.

รัชนิดา ยืนยั้ง. ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในยุคพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กับยุคหลังพลเอกเปรม ติณสูลานนท์. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

รายงาน การบังคับใช้แรงงาน เพื่อสร้างทางรถไฟสาย เเย-ทวาย ในรัฐมอญ และเขตตะนาวศรี ของประเทศพม่า, เมษายน 1994.

วรสิทธิ์ ชัยเลิศวิชกุล. นายอำเภอพบพระ จ.ตาก. สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2546.

วิลาศ ภูศิลป์. นายอำเภอแม่สอด จ.ตาก. สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2546.

เวณิกา บุญมาคลี่. นโยบายต่างประเทศของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์ในสมัยนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2531-2534). วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สนั่น ขจรกล้า, “การดำเนินงานด้านมนุษยธรรมของประเทศไทย”, วารสารอินโดจีนศึกษา 2, ฉบับที่ 2 (มกราคม-มิถุนายน 2544): 10-15

สมาคมกฎหมายระหว่างประเทศแห่งประเทศไทย. รายงานการประชุมระดับชาติ เรื่อง ผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในประเทศไทย : แนวทางการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาอย่างถาวร. กรุงเทพฯ, 11-12 ธันวาคม 2544.

สมาน วงศ์ราษฎร์. นายอำเภอเมือง จ.แม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์, 3 มิถุนายน 2546.

สยามรัฐสุดสัปดาห์ (7-13 มิถุนายน 2545) : 10,13, 14, 15,16

สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน งานกิจการผู้อพยพและชนกลุ่มน้อย. เอกสารบรรยายสรุป: ผู้หนีภัยจากการสู้รบสัญชาติพม่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (นำเรียน นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ประธานกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา และคณะ). แม่ฮ่องสอน, 11-12 พฤศจิกายน 2545.

สำนักงานศูนย์ดำเนินการเกี่ยวกับผู้อพยพ. พื้นที่พักพิงชั่วคราวฯ และศูนย์รับผู้อพยพฯ ที่อยู่ในความดูแล
ของกระทรวงมหาดไทย ประจำเดือนกันยายน 2544.

สิงคาร อันมัน. หัวหน้าพื้นที่พักพิง บ้านอัมเปียม อ.พพระ จ.ตาก. สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2544.

สุรชาติ บำรุงสุข. กองทัพประเทศเพื่อนบ้าน: ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษหน้า.
กรุงเทพฯ: บริษัท สแควร์ปรีนซ์ 93 จำกัด (หนังสือระลึกเนื่องในวาระเกษียณอายุราชการของ พลเอก
มงคล อัมพรพิสิษฐ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด วันที่ 30 กันยายน 2543), 2543.

สุพร จันทรสุทธทจน์. ปลัดอำเภอแม่ขามเตี้ย จ.กาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2546.

เสรี คงอยู่. นายอำเภอทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2546.

เสาวรัตน์ ยี่มรุ่งเรือง. นายอำเภอสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2546.

หย้า น้ำ พุ่งขุนหลวง. เพลงในถ้ำ. เชียงใหม่: เพื่อนไร่พรมแดน, 2545.

อนุชิต สงขาว. ปลัดอำเภองานป้องกัน อ.ท่าสองยาง จ.ตาก. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2546.

อรรถนที โบสุวรรณ. นายอำเภอถ้ำหิน. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546.

อัมพร จิรัฐติก, บรรณาธิการ. ไทยกับพม่า ข้อควรทำและไม่ควรทำ. กรุงเทพฯ: โครงการอาณาบริเวณศึกษา
, 2544.

อาภรณ์ พุ่มนิคม. ไทยกับผู้ลี้ภัยอินโดจีน: อะไร ทำไมและอย่างไร. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2543.

อำนวย สุมาลี. นักธุรกิจใจในอำเภอสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี. สัมภาษณ์, 30 พฤษภาคม 2546.

อุทัย บุญยชาติ, พลอากาศตรี. ปัญหาผู้ลี้ภัยในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ เสนาธิการกรมยุทธศึกษาทหาร
อากาศ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 21, 2522.